

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2016-2019

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

František Martínek

**Obnovené zřízení zemské a vývoj pramenů práva v českých
zemích**

Praha 2019

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2016-2019

BACHELOR THESIS

František Martínek

**The Restored Lands Code and development of sources of
law in the Czech lands**

Prague 2019

The Bachelor Thesis Work Supervisor: JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 16.2.2019

František Martínek

Poděkování

Děkuji panu JUDr. PhDr. René Petrášovi, Ph.D., vedoucímu mé bakalářské práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

Anotace

Tato bakalářská práce popisuje vývoj zemského práva v českých zemích od vzniku prvních státních útvarů až do doby první třetiny 17. století. V úvodu se zaměřuje na vymezení základního právního vývoje v českých zemích, od první písemné známky rané slovanské společnosti přes feudální právo rozdrobeného přemyslovského státu, na jehož konci už ovlivněné římským právem, dále zachycuje postupné pronikání římského práva do zemského práva v období vrcholného středověku lucemburského centralistického státu. Popisuje vývoj v době husitského hnutí a následný posun k stavovskému státu ve kterém se moc dělí mezi stavy a panovníka, stavovská společnost se zásadně podílí na zákonodárné činnosti a správě v zemi. Poslední část zachycuje porážku stavů a právní následky a změny svými rozměry do té doby v českých zemích nepoznané.

Klíčová slova

Absolutismus, byrokratizace, centralizace, germanizace, rekatolizace, panovník, stavy, zákon.

Annotation

This bachelor's thesis describes the development of the lands law in the Czech lands from the first state formation until the first third of the 17th century. The introduction focuses on the definition of basic legal development in the Czech lands, from the first written signs of the early Slavonic society to the feudal law of the disintegrated Premyslid state, which was already influenced by the Roman law at its end. It also captures the progressive infiltration of the Roman law into the lands law during the High Middle Ages of the Luxembourg centralized state. It describes the development of the Hussite religious movement and its subsequent shift to the state of estates, in which power is split between the estates of realm and the sovereign. The estates of the realm are basically involved in state's legislative activities and administration. The last section captures the defeat of the estates of the realm and the legal consequences and changes in the Czech lands unprecedented to the date.

Keywords

Absolutism, bureaucratization, centralization, estates of the realm, germanization, law, recatholization, the sovereign.

OBSAH

OBSAH	7
ÚVOD.....	9
1 PRAMENY PRÁVA NA ČESKÉM ÚZEMÍ DO 17. STOLETÍ.....	11
2 VÝVOJ PRÁVA NA ČESKÉM ÚZEMÍ DO ROKU 1620	13
2.1 Zemské zřízení v 16. století	22
2.2 Doplnky zemského zřízení.....	24
2.3 Česká a stavovská konfederace.....	26
3 BÍLÁ HORA A JEJÍ POLITICKÉ NÁSLEDKY	28
PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 OBNOVENÉ ZŘÍZENÍ ZEMSKÉ.....	30
4.1 Příprava OZZ	30
4.2 Systematika OZZ	31
4.3 Obecné změny vyplívající z OZZ.....	32
4.3.1 Dědičnost	35
4.3.2 Germanizace.....	36
4.3.3 Inkolát	37
4.4 Církev jako čtvrtý stav v OZZ	38
4.4.1 Rekatolizace	39
4.5 Zákonodárná pravomoc v OZZ.....	40
4.5.1 Zemské desky.....	41
4.5.2 Zemský sněm	42
4.6 Zemská správa v OZZ.....	43
4.6.1 Bezpečnost země.....	44
4.6.2 Teritoriální vymezení.....	45
5 PRAMENY V OBNOVENÉM ZŘÍZENÍ ZEMSKÉM.....	46
5.1 Práva městská Království Českého, Pavel Kristián z Koldína	46
5.2 Právní ukotvení absolutismu v OZZ.....	47
6 PROCES V OBNOVENÉM ZŘÍZENÍ ZEMSKÉM.....	48

6.1	Obecné procesní změny v OZZ	48
6.1.1	Zemský soud	49
6.1.2	Apelační soud.....	50
6.1.3	Advokacie	51
6.1.4	Trestní právo	52
	ZÁVĚR	53
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	55
	SEZNAM ZKRATEK	57
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	58
	SEZNAM PŘÍLOH.....	59

ÚVOD

„Historie světa je souhrn událostí, kterým se bylo možno vyhnout“

Bertrand Russell

Tato práce má za cíl popsat a zachytit základní vývoj i systém Českého zemského práva jeho prameny do roku 1620. Zaměřit se na hlavní příčiny vzniku OZZ, na přípravu zákoníku, vliv a osoby podílející se na konečné tvorbě po roce 1620. Zavedení OZZ, jeho působení na společnost, najít hlavní změny a zemském právu. Jak ovlivnilo českou společnost zavedení OZZ do českého právního řádu.

Celé 17. století a to nejen v českých zemích, patří mezi nejzajímavější historická období a můžeme jej popsat jako přelomové. Vyústění politických, ekonomických především pak náboženských rozporů a problémů, které se nahromadily z uplynulých let a staletí v celé Evropě. Prosazování náboženské reformace v 16. století a to nejen ve střední Evropě, od radikálního husitství z počátku 15. století k „umírněnějšímu“ utrakvistu. V Anglii vznik anglikánské církve a příklon k luteránství a kalvinismu v severní části Římské říše a Francii a Navary. Historický vývoj českých zemí umožnil vznik vytvoření silné stavovské monarchie. Střední Evropa prochází k zásadnímu politickému posunu od stavovské monarchie k absolutistickému pojetí vlády. Protestantské stavy se v roce 1618 postaví proti katolickému králi. Důsledek bitvy na Bílé hoře 8. listopadu 1620 a prostředkem k uchopení moci bylo dne 10. května 1627 v Čechách, v roce 1628 na Moravě zavedení nového státního zákoníku, pod německým názvem „*Verneuerte Landesordnung des Erbköönigreichs Böhaimb.*“ V českém překladu „Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého.“

Vývoj v Evropě po vítězství u Mühlberka v roce 1547 nedával habsburské dynastii možnost ještě si plně zajistit moc v rámci Římské říše. Náboženský kompromis přijatý na Augsburském sněmu v roce 1555 byl císařem Karlem V. chápán jako ústupek protestantským knížatům. Říšská protestantská knížata prosadila princip náboženského vyznání (*cuius regio, eis religio*) či vláda, toho náboženství.¹

¹ VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z.: *Dějiny Rakouska*, NLN, s.r.o. 2002, str. 232.

Počátek 17. století je v Českém království vývojovým vrcholem mezi utrakvismem a katolickou církví. V českém království byla podepsána v roce 1434 Basilejská kompaktáta upravující vzájemné soužití katolické a husitské církve. V roce 1436 se tato smlouva stává v Čechách ústavním zákonem. Čeští panovníci byli touto

dohodou vázáni. Snahou katolické i husitské církve o uzavření náboženského smíru vyvrcholily v roce 1485 v roce 1512 je potvrzen a prohlášen za „věčný“.²

„Česká konfese“ od roku 1575 chrání praktikující věřící, nekatolických církví v Čechách, původně pouze ústně povolena, tajně praktikujícím pod obojí Maxmiliánem II., toto období sice plně neuspokojilo české protestanty, písemné potvrzení se jim dostalo, až v roce 1609 vydaným majestátem Rudolfa II. Čeští nekatolíci teprve tehdy získali skutečnou náboženskou svobodu. Síla protestantských stavů se projevila snahou k definitivní změně státoprávnímu uspořádání monarchie, v čele slabým stavu voleným panovníkem a omezený ústavní listinou. Opačným směrem, postupující katolická strana snažící se o nastolení státního absolutismu s dědičným panovníkem a snaha o omezení stavovského státu s absolutní mocí panovníka. K tomuto nábožensko-politickému vývoji dochází v celé Evropě.³

Vítězství v roce 1547 pomohlo Ferdinandovi I. provést zásadní hospodářské a měnové reformy, už v počátku své vlády odňal Šlikům mincovní právo 1528. Ještě téhož roku 1547, končí ražbu pražských grošů, sjednocuje měnu a zavádí zlatníkovou měnu, pokles váhy stříbra v pražském groši je zhruba třetinový, oproti váze ražby pražského groše za Václava II. měnové reformy přežijí panovníka jen o několik let, část jich ovšem přetrvá a stává se předobrazem pro základní měnovým systémem v celém císařství. Veřejné účty a ceny se vedly v krejcarech a ve zlatých rýnských v této době už nebylo reálné existující platidlo, ale početní ekvivalent k šedesáti krejcarů rozdrobenost různých měn po celém císařství, bránilo Habsburkům k rychlé centralizaci celé říše. Musíme zde připomenout zásah zemského sněmu v roce 1534 kdy došlo průlomem do horního regálu.

² MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 30, 31.

³ MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 30, 31.

1 PRAMENY PRÁVA NA ČESKÉM ÚZEMÍ DO 17. STOLETÍ

České právo bylo na počátku vzniku českého státu právem obyčejovým, tradicí přenesené z časů před státního zřízení. Tradiční forma obyčejového práva, předávaná z otce na syna zde přetrvávala celá staletí, uchovávala velmoži a soudci. Do tohoto práva, ve snaze o prosazení své moci, začal zasahovat panovník svými nařízeními a rozhodnutími. Tato možnost změn legislativních aktů, vycházela z jeho moci. Prosazení práva si mohl subjekt vynutit silou, popřípadě využít církve a moci nad věřícími. Změnu tradičního práva tak je schopen provést jen ten subjekt, který je schopen si ji vynutit.⁴

„*Max Weber*, definuje moc jako schopnost vnutit jinému svoji vůli.“⁵

Základem stavovského, feudálního práva byla ochrana vlastních mocenských zájmů a prosazení vlastní moci. Právo chránilo zájmy panovníka, šlechty i církve k zajištění ekonomické prosperity. Systém feudálního práva dělíme na šlechtické, dále obecné a zemské a na práva zvláštní. Právo zvláštní bylo podřízeno právu zemskému, nesmělo mu odporovat. Šlechtické právo mělo ústavní charakter, upravovalo právní vztahy mezi panovníkem a státem, panovníkem a šlechtou, určoval počet a práva úředníků. Právo městské a církevní řadíme k právu zvláštnímu, spolu s právem viničným nebo horním, patří mezi nejdůležitější práva. Práva se navzájem ovlivňovaly především pak šlechtické a zemské, vymezení mezi právy nebyla nepřekročitelná. Feudální právo bylo privilegiem pro jednotlivé vybrané společenské skupiny, neuznávalo ani rovnost vnitřní.⁶

Ve stavovské monarchii byla rovnost práva dána společenským postavením, konfesní příslušností i blízkostí k panovníkovi, obyčejové právo nezaniklo jen se slilo s právem obecným. Mezi nejdůležitější znaky práva, byla jeho nejednotnost, v českém prostředí tak nacházíme právo české i právo německé.

⁴ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: České právní dějiny. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 117.

⁵ WEBER, M. In: GERLOCH, A.: Teorie práva. 6., vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, str. 260.

⁶ VÁLKA, J.: Barokní absolutismus. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 61.

Narizení panovníka, sněmovní usnesení a kodifikací, právní knihy, soudní nálezy, zemské desky a stále ještě právní obyčej byly pramenem práva ve stavovské monarchii. První kodifikací zemského práva bylo Vladislavské zřízení zemské z roku 1500. Byla to skutečně první česká zemská ústava. První pokus o kodifikaci českého práva je již v roce 1300-1305, *Ius regale montanorum*.⁷

Neúspěšná kodifikace zemského práva Václava II., podařil se prosadit pouze horní zákoník. Zákoník vycházející z Jihlavského horního práva, strukturální skladba je ovlivněna z Justiniánových *Institutiones*. V zákoníku je zakotveno výsadní královo zákonodárné právo, pouze on mohl zákony vydávat a vykládat.⁸

Snaha panovníků zasahovat do svobodného nalézání práva na zemském soudě vyvolávala odpor českých stavů ke kodifikaci zemského práva. Karel IV. *Maiestas Carolina*, latinsky psaný zemský zákoník nedokázal prosadit, svou roli zde hrál i jazyk v jakém zemské právo bylo psáno.⁹

„Z právní knihy nejvyššího zemského sudího Ondřeje z Dubé: *Právo zemské české jest dávno nalezené, ještě od pohanství a nejvíce od Přemysla oráče a od těch pánův, kteříž jsou té chvíle byli.*“¹⁰

Snaha Ferdinanda I. na rychlé prosazení centralizované formy vlády včetně snah o rekatolizaci musel z důvodu ekonomické podpory ze strany stavů ve válce Turky oddálit. Vítězstvím u Mühlberka v roce 1547 si Ferdinand I. upevnil postavení v českých zemích, potrestání stavovského odboje popravou tří vybraných zástupců českých stavů. V roce 1549 Ferdinand I. vydal nové doplněné zřízení zemské. Nové upravené zřízení, umožnilo podřídit královská města panovníkově kontrole a zabavit pozemkový majetek i ostatní peněžní aktiva.¹¹

⁷ ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K, TAUCHEN, J.: *Velké dějiny země koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 47, 54.

⁸ JIREČEK, H., *Codex juris bohemicus*, Praha 1867, str. 265-282.

⁹ ČÁDA, F. (ed.): *Nejvyššího sudího království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*, Praha 1930 str. 123.

¹⁰ MEZNÍK, J.: *Odvolání Majestas Carolina*, In: Polívka, M., Šmahel, F., In memoriam Josefa Macka, Praha: 1996, str. 53-61.

¹¹ VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z., *Dějiny Rakouska*, Praha: NLN, s.r.o. 2002, str. 232.

2 VÝVOJ PRÁVA NA ČESKÉM ÚZEMÍ DO ROKU 1620

V době předstátní v českém prostoru žila a migrovala mnohá etnika, příkladem Keltové, Germáni, Římané, Židé, Hunové, Slované později Avaři a Mongolové všechny tyto etnika měla své kmenová práva nebo dokonce i vojenské řády a ovlivňovali prostor a obyvatele ve kterém žili nebo jen procházeli. České prostředí bylo křižovatkou už v neolitu, solná stezka, jantarová stezka, hedvábná i později zlatá stezka prakticky procházela středem této země a sni i lidé z celého tehdejšího světa.

Vývoj českého práva je v podstatě shodný s vývojem práva v zemích střední Evropy, kořeny českého práva nalézáme ve slovanském základu, blízká analogie s instituty polskými, blízkost německého prostředí ovlivnily právní kořeny kategoriím jako jsou městské právo, horní právo, kanonické - církevní právo, a církev samotná, měla jednotícím význam a zasloužilo se o kodifikaci římského práva postupnou recepci práva v celém evropském prostředí.¹²

Zánik předstátní slovanské společnosti můžeme datovat do doby mezi 7.-8 stoletím, z této doby si do období pozdějších státních útvarů přinášíme základní podobu právních i státních institucí. Kmenové, rodové obyčeje, pravidla utvářející charakter nového práva v pozdější státní společnosti, obohacené o importované pravidla se ve středověku stávají charakterovým základem institucí trestního, rodinného, majetkového práva, až do počátku 17. století.¹³

Nejstarším psaným slovanským právním pramenem dochovaným lze označit, *Zákon sudnyj ljudem*. Soudní zákon pro laiky vznikl v druhé polovině 9. století a autorství díla je připisováno věrozvěstům ze Soluně svatému Cyrilovi a Metodějovi působící na Velké Moravě. Rostislavova christianizace velkomoravské říše přinesla na české území právo, jehož prameny vycházely z byzantské Eklogy jiné prameny ze západořímského práva.¹⁴

Po zániku Velkomoravské říše ovlivnil i nově vznikající „přemyslovský stát“ ve své vnitřní povaze není tak drastický, jako ho známe v právu pohanském.

¹² VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 117.

¹³ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 15.

¹⁴ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 11.

Obsahující právní normy trestní, soukromé a rodinné, předpokládáme, že zákon měl doplňující povahu pro stávající místní právní prameny. Sankce zákona, byli mírnější porovnání s Eklogou.¹⁵

Za nejstarší českým souvislým právním pramenem můžeme označit. Dekreta Břetislavova, vydaná v polském Hvězdě knížetem Břetislavem I. v roce 1039 nad hrobem sv. Vojtěcha Slavníkovce, pražského biskupa zavražděného roku 997 v Pobaltí. Poprvé se objevuje *ordál*, boží soud, iracionální soudní důkazní prostředek, pomocí ordálie se za přítomnosti boží vůle prokazovala vina či nevina obžalovaného, nejčastěji používaný ordál, vodou, železem či soubojem. Vzniká zde hradská správa, první soudní systém, kněží jako zástupci veřejné žaloby. Panovníkem ustanovení zástupci a úředníci jednající ve jménu panovníka s vlastní ozbrojenou družinou, vybavení pravomocí soudní, vojenskou i berní. Břetislav I. se pokusil doplnit stará obyčejová pravidla o nové normy, některé pouze deklaratorní povahy.¹⁶

Právní památkou, upravující kompromisní vztah mezi panovníkem a šlechtou jsou *Statuta Konrádova*, z roku 1189 obsahující panovníkovi příkazy a zákazy, částečně zde posilující ústřední moc správy a v soudnictví v rukou panovníka, na druhé straně posilující místní moc a zájmy šlechty, majetkové posílení a možnost podílet se na vládě, dědičná držba výsluh, připustila dědičné právo žen, rozhodčího řízení před *slubními soudy*. Úprava použití ordálie. Statuta Konrádova jsou ovlivněna starým zákonem, římským, německým právem, už známa ze zemských mírů landfrýdů.¹⁷

„V roce 1215 papež důkazy vodou a železem zakázal a tento zákon byl dodržován. Ordálie bojem však platily dále“.¹⁸

Poslední ordálie bojem se uskutečnily v Anglii počátkem 19. století, na českém území dochází k úpadku ordálie v době prosazování římsko-kanonického práva, ordálie je v církvi považována za jistý přežitek pohanství.

¹⁵ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 11.

¹⁶ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 22, 23.

¹⁷ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 25.

¹⁸ MAUROIS, A.: *Dějiny Anglie*, Praha: NLN, s.r.o. 1995, str. 86.

Nejvýznamnější základní státoprávní dokument z doby středověku pro země Koruny české je „*Zlatá bula sicilská*“.

Zlatá bula sicilská byla slavnostně vyhlášena v roce 1212 českým králem Přemyslem Otakarem I. Bula zakotvovala dědičné právo panovníků na královskou hodnost, právo volby panovníka velmoži po vymření panující dynastie, právo panovníka na investituru biskupů. Závazky krále vůči císaři měly formální povahu, bula upravovala poměr zemí České koruny k svaté říši římské.¹⁹

V severní části českého království se od 13. století, prosazuje právo, jehož základem je právo vycházející z francko-německých tradic a zvyklostí, upravené pro potřeby nové společnosti. Saské zrcadlo ovlivňuje městské právo pro svou jazykovou dostupnost, je psáno německy. Migrací německy mluvícího obyvatelstva a úspěšnou kolonizací řídko osídlených pohraničních se na českém území uchytilo i právo vycházející z germánského zvykového práva a lidového práva sálských franků (*Lex Salica*). V zemích koruny české tak platí jak české, tak německé právo.

Saské zrcadlo - *Sachsenspiegel* je soukromoprávní dílo sepsané v letech 1220-1230, rytířem Eikem z Regpowa v německém jazyce, systematicky uspořádal staré tradiční právo a podřídil je obecným zásadám. Od 11. století rozvojem a vydělením agrární společnosti podporou novo osídlování a kolonizací se rozvíjí i městské právo. Snahou církve a panovníků pro písemné zaznamenávání právních norem podpořilo univerzity v Bologně později Padově významně se zabývat římským právem vycházející z Justiniánova *Corpus iuris civilis*, dochází k významné kodifikaci středověkého práva a tvorba nového kanonického práva. Saské zrcadlo se stává vzorem nejen pro německé právní knihy - *Německé zrcadlo*, *Švábské zrcadlo*.²⁰

Mezi nejvýznačnější ve středověku a českém prostředí sepsaný zákoník, můžeme označit horní zákoník - *Ius regale montanorum*. Zákoník, který svou vyspělostí předběhl svou dobu a následně ovlivnil horní zákoníky na celém světě. Na českém území platný ještě v polovině 19. století. Vyspělost zákoníku je dána důležitostí těžby nerostů.

¹⁹ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 23.

²⁰ MÜLLER, H., KRIEGER, K.F., VOLLRATH, H.: *Dějiny Německa*. Praha 2: NLN, s.r.o., 1995, str. 50.

Horní zákoník – *Constitutiones juris metallici*, vydal Václav II. je nejstarším českým zákoníkem, sepsán v latině. Zákoník sepsal nejvýznamnější právník své doby, profesor Boloňské univerzity Gozzius z Orvieta a vydán panovníkem od července v roce 1300 do druhé poloviny roku. Jako základ bylo použito římské právo a Jihlavské právo. Zákoník je uspořádán podle vzoru Justinianova *Institutiones*, zákoník je rozdělen do čtyř knih, právo se vztahuje podle zásady, k osobám, dolům, provozu a propůjčkám, a k žalobám. Principy horního práva, byly dva, horní regál a horní svoboda. Zásada horního regálu, výhradní právo panovníka na nerostné bohatství, zavádí zde princip, panovníkovi náleží veškeré bohatství na jeho území, jedině on měl právo udělovat kutací povolení. Zásada horní svobody, zavádí se zde princip svobody zahájení těžby i bez souhlasu majitele, právo na svobodu vyhledávat a nalézat nerosty.²¹

Od počátku 14. století je snahou Přemyslovců později i nových panovníků vládnoucího rodu Lucemburků v zemích Koruny české, zavedení nového zemského práva. Zkušenost z pobytu u francouzského dvora, ve své době nejvyspělejšího v Evropě. Přijetím nového zemského práva je snahou panovníka o vylepšení právní, mocenské pozice českého vladaře, závislého na Českém a Moravském Zemském sněmu, velmoži se snažili o udržení a rozšíření své vlastní vládní moci. Sdružení ve stavech šlechty, měst i církve se pokusily o získání co největšího podílu vrchnostenských práv. Karel IV. se pokusil o prosazení nového zemského zřízení – zákoníku.

*„Cílem bylo potlačit právní partikularismus, neboť zákoník byl připravován jako všeobecný, a tak měl platit pro celý český stát ve smyslu české koruny“.*²²

Maiestas Carolina nebyl první pokus o kodifikaci českého zemského práva. Údajně prvním, kdo se o to pokusil, byl Přemysl Otakar II.²³

Přemysl Otakar II. byl ovlivněn snahou o kodifikaci šlechtického práva, probíhající prakticky v celé Evropě. Po vzoru feudálních panovníků bohatých severoitalských měst.

²¹ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 31,32.

²² VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 126.

²³ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 37, 41.

Mezi léty 1271 – 1272, základním pramenem bylo použito magdeburského práva, pro odpor šlechty, se ho podařilo částečně prosadit jen v rakouských državách. Druhý pokus, Václava II. povolal roku 1294 Gozzia z Orvieta, s jeho pomocí a přes odpor šlechty se podařila jen kodifikace jeho vlastních práv. Karel IV. nechal v latině sepsat *Codex Carolinus* respektive *Maiestas Carolina* a v září roku 1355 předložen k projednání generálnímu sněmu. Sněm zákoník zamítl, panovník 6. října roku 1355 návrh revokoval, v revokační listině nepravdivě tvrdil že kodex se souhlasícíma pečeti šlechticů shořel.²⁴ „nešťastnou náhodou stráven ohněm a obrácen v nic“²⁵ panovník nechal uložit originál na Karlštejně. Zákoník obsahuje pět článků o ochraně čisté křesťanské víry, ústavněprávní, ustanovení trestního a majetkového práva, organizace krajské a zemské správy, zrušení dědičných úřadů, do úřadu měl právo jmenovat pouze panovník. Kanonickým právem ovlivněný trestní zákoník. Karel IV. odmítal ordál jako iracionální způsob dokazování, v kodexu zůstal zachován, omezen na souboj v činech proti koruně. K navrhovaným povinnostem patřila obrana území české koruny a branná povinnost v délce čtyř týdnů na vlastní náklady, platil zákaz sloužit v cizím vojsku. Procesní právo, základem bylo české zvykové právo. K navrhovanému zákoníku byl značný odpor, konzervativní šlechta ze svého zájmu pro vlastní prospěch podporovala svobodné nalézání práva zemským soudem, soudní rozhodnutí jako pramene práva, brojila proti zavádění absolutistických právních forem „*princeps legibus solutus est*“ podle Ulpianova římskoprávního vzoru. Zákoník byl jako celek odmítnut, část ustanovení se podařilo zavést, od roku 1437 sloužil jako zdroj zvykového práva v 15. století se upravený přepis zavedl pod názvem Statuta.²⁶

Zákoník *Maiestas Carolina* přijat nebyl, co se však podařilo prosadit byla Zlatá bula Karla IV. Ve své době vrcholným právnickým dílem v mnohém navazující na tradiční právní formu, projevuje se zde právní vyspělost císařského dvora, posilující nezávislost institucí.

²⁴ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 37, 41.

²⁵ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 126.

²⁶ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 37, 41.

Normy, upravující postavení panovníka a úřadů vznikají již v počátcích české státnosti. Seniorátní systém nástupu panovníka na trůn od 13. století dle principu primogenitury, v případě vymření rodu po mužské linii, zde možnost volby, která se stále více prosazovala. V určování nástupnictví a následnictví se používalo salické právo. Zlatá bula Karla IV. z roku 1356 je považována za první ústavu Svaté říše římské, zákonem upravovala ústavní poměry a pořádek, od svého vydání se těšila velké vážnosti i praktičnosti, téměř beze změn platná až do zániku Svaté říše římské, a to do de iure roku 1806. Vyhlášením OZZ v roce 1627 v zemích české koruny prosadili Habsburkové prioritní dědické rodové nástupnictví.²⁷

Koncem 14. a počátkem 15. století dochází z důvodu sociálního úpadku k celospolečenskému pnutí. Sociální propast mezi chudými a bohatými se začíná prohlubovat, k tomu dochází už za vlády Karla IV. Četné morové rány šířící se od roku 1348-1349 oslabily populaci. Hospodářsky vyčerpali především malé sedláky a zemany ti byly nuceni hospodařit na majetku církve nebo šlechty. Zvyšující se robotní dávky způsobené úbytkem obyvatelstva, nedostatek pracovní síly vyvolalo silné sociální pnutí. Do krize se dostává katolická církev, rozpolcená vnitřními spory oslabovaná náboženskými reformátory a radikálními učenci. Na pozvání Karla IV. v Litoměřicích později v Praze, působící Konrád Waldhauser, spolu s učením anglického filozofa Jana Viklefa – John Wycliffe v Čechách. Vláda Václava IV. oslabená nejednotou církve a stavů, později i schizmatem a snahou církve o vícezdrojové řešení financování. Vzniká tak podhoubí ke společenské poptávce po sociální změně.

Odmítání šlechty o kodifikační pokusy zemského, šlechtického práva za panování Karla IV. pramenila z obav, před svrchovanou nekontrolovanou mocí panovníka, omezovala moc šlechty nad poddanými, tím vliv i ekonomickou sílu a jejich práva svobodně nalézat právo na zemských soudech. Za Karla IV. se začíná formovat silná stavovská opozice proti zavádění nových norem do českého práva, doba vhodná pro kodifikaci, vzniká až změnou poměrů a za jiných podmínek na konci 15. století.²⁸

Kodifikace zemského práva z popudu panských stavů za omezení stavů městských.

²⁷ ADAMOVIČ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny země koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 22, 23.

²⁸ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 100, 101.

Právní knihy, Koruny země české patří ke klíčovým právním pramenům, spojené s nalézáním práva. Mezi nejstarší dochované písemnosti patřily příručky, předcházející právním knihám, V českých zemích jsou to soupisy soudních úředníků, používané jako právně procesní příručky, sepsané v latině i česky, mezi nejstarší dochované patří, *Fragmentum praxeos judiciarie* dále *Officium regni Boemiae circa tabulas*. Mezi právní knihy řadíme, Kniha písaře Jana nazývána také jako kniha šéfů – *Schöffenchuch*, sbírka nálezů vycházející z praxe městského Brněnského soudu a rady, obsahem spisu je procesní návod postupu soudu. Kniha vysoké odborné kvality, vydána po roce 1331.²⁹

V posledních letech panování Karla IV., byl sepsány právní knihy, *Ordo iudicii terrae* a Řád práva zemského. Autora těchto děl neznáme, pravděpodobně vychází z okruhu panovníka, podílející se na původním kodifikačním návrhu. V *ordo iudicii terrae* najdeme především procesní, trestní a majetkové právo, šlo o kompromis mezi starými právními obyčeji a původním kodifikačním návrhu.³⁰

Práva zemské česká, je česky psaná právní kniha z období přelomu 14. a 15. století, sepsána členem panského stavu a nejvyššího sudí království českého Ondřejem z Dubé. Jde o výklad na právo země české, kniha je systematicky a přehledně uspořádána umožňující tematicky snadnou orientaci, kniha se používala až do vydání Vladislavského zřízení v roce 1500. Za panování Václava IV., vydána sbírka Sepsání o českých úřednících zemských, o právech a povinnostech nejvyšších zemských úřednících. Tyto díla se používala u šlechtických soudů a úřadů zemských desek. Práva zemská česká, Kniha rožmberská a Řád práva zemského patří mezi nejstarší zemské právní knihy a soupisům práva světské povahy.³¹

Ondřej z Dubé „*Protož ty slúp a světlost spravedlnosti všie a pomsta zlých*“³²

Připomeňme, Ondřej z Dubé patřil mezi nejvyšší představitele panských stavů, zastávající vysoké pozice v Zemském sněmu a znalce českého práva.

²⁹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 127, 128.

³⁰ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 96, 97.

³¹ ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 40, 41, 42.

³² ČÁDA, F.(ed.): *Nejvyššího sudího království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. Praha: 1930, str. 117, 122.

Ve stále se zvětšující části společnosti vyznávající víru pod obojí dochází k radikalizujícím prvkům v náboženství, vzájemný náboženský tlak obou konfesí radikalizují sociálně rozdělenou společnost. V období vrcholného husitského radikalizmu jsou vydány Táborské chiliastické články, Čtyři pražské artikule a Žižkův vojenský řád. Tyto normy a řády nebyly zemským právem v prvním slova syslu, působnost tohoto práva byla omezena jen na část území a obyvatelstva.

Táborské chiliastické články z roku 1420 vydané radikálním křídlem husitského hnutí nazývané Táborské bratrstvo, snaha o spravedlivé uspořádání světa i za pomoci násilí, proklamovaná rovnost společenská, majetková, mezi lidmi nebyla jen proklamována, ale skutečně zaváděna. Čtyři pražské artikule z roku 1420, přijaty na sněmu v Čáslavi konaném v červnu 1421, vycházejících z učení mistra Jana Husa, na jehož základě dále pokračovali a rozvíjeli jeho žáci a následovníci, nejvýznamněji se podílel Jakoubek ze Stříbra. Revolučnost artikul nebyla jen v náboženských – ideologických aspektech, důležitý byl i zásah do právního řádu, touto změnou chtěli husité napravit sociální nevyváženost, přeměnou církve formou obnovy chudoby církve zbavení pozemkového vlastnictví nazvaný „*Constitutum Constantini*“ a z toho vyplývající právně ekonomické postavení. Žižkův vojenský řád, právní norma *sui generis*, z dubna 1423 vyhlášen na sjezdu v Německém Brodě vydaný pro část fraternita hnutí vedené Janem Žižkou poté co se oddělila od svazu a odešla z Tábora, řád obsahoval soubor závazných norem, organizačních pokynů, všeobecných příkazů, zákazů, sankcí, kterými se řídil sbor v běžném životě i při vojenském tažení.³³

Zástupci měst uzavírají mezi sebou zemské míry, a to i s polními veliteli husitských vojsk ve snaze zabránit tak ztrátě majetku.

Mezi nejznámější právní památky 15. století patří Mírový projekt českého krále Jiřího z Kunštátu a Poděbrad. Pro panovníka jej vypracoval francouzský diplomat a ekonom Antonius Marini z Grenoblu a německý právník Martin Mair. Hlavní ideou a poselstvím českého panovníka bylo spojení všech křesťanů proti tureckému nebezpečí i mírové řešení sporů.³⁴

³³ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 63, 69, 72.

³⁴ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 77.

„Mezi nejvýznačnější Moravské zemské právo druhé poloviny 15. století lze označit knihu Ctibora z Cimburka a z Tovačova, *Kniha tovačovská*. Narozenému okolo roku 1437 *Umřev roku 1494. Vypudil latinu z desk zemských a na místo její jazyk český ustanovil*“.³⁵

Tato kniha byla, už v době svého vzniku považována za mimořádné dílo. V dnešní době je laicky označována jako moravská ústava.

Ctibor Tovačovský, jak sám uvedl v úvodu, jeho kniha vychází především z toho co sám viděl ze soudních jednání, sepsal zvyky a obyčeje které vycházely z tradičního práva našich předků a používány byli od nepaměti, dále pak změny nastalé za jeho života, ústní zprávy „*starých pánů*“ jak autor uvádí moravští páni se spíše řídili svými starodávnými obyčeji než právem psaným. Důležitým pramenem práva, byli také psané památky, úřední zápisy a knihy zejména: *půhonné knihy a knihy nálezů, zemské desky, stavovský archiv, spis moravských stavů*.³⁶

„Doba jež popsal Ctibor Tovačovský z Cimburka rozvášněná tehdejší doba více náchylná byla k boji a k meči, nežli k přátelskému dorozumění“.³⁷

Kniha drnovská, latinsky *Codex Drnovicensis*, pochází ze 16. století a sepsal jí Ctibor Drnovský z Drnovic, patří mezi nejdůležitější moravské právní prameny s přesahem do zemí Koruny české, je velmi podobná knize tovačovské, a v mnohém jí doplňuje, upravuje státoprávní poměry markrabství moravského jako přivtělené součásti českého království. Kniha svou pozornost věnuje především vztahu země k panovníkovi, vzájemné postavení a povinnosti panovníka vůči stavů, postavení opavského vůči biskupství olomouckému, zabývá se právem městských, selských, duchovních, soudu maršálka a hejtmána.³⁸

³⁵ BRANDL, V.: *Kniha Tovačovská, aneb, Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství Moravském*. vyd. V Brně: Tiskem Josefa Šnaidra.1868, str. XII.

³⁶ ADAMOVIČ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 49, 50.

³⁷ BRANDL, V.: *Kniha Tovačovská, aneb, Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství Moravském*. vyd. V Brně: Tiskem Josefa Šnaidra.1868, str. XI.

³⁸ ADAMOVIČ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 51, 52.

2.1 Zemské zřízení v 16. století

Druhá polovina 15. a začátek 16. století značí sílu českých stavů, oslabení panovnické moci, způsobenou náboženskou rozpolceností a ekonomickou a politickou nezávislostí českých šlechtických rodů.

V roce 1495 byl uzavřen „*věčný mír zemský*“ Maxmiliánem I. za použití *Lanfrýdu* (Landfried) zemského míru k řešení válečných lokálních sporů. V Čechách oproti Moravě nepříliš používané. Čeští panovníci jej používali především v zahraničí, síla stavů byla taková že se žádnému panovníkovi nepodařilo trvale prosadit, odstranit tak možnost „odpovědi“ tím i občanské válce.³⁹

Sněmovní usnesení patří k nejdůležitějším pramenům českého práva usnesení zemského i generálního sněmu byla vydávána tiskem. Usnesení zemského sněmu byla zapsána do zemských desek poté co jej podepsal panovník a schválil sněm, usnesení generálního sněmu bylo platné po schválení sněmem příslušné země a mělo rámcový charakter.⁴⁰

Vladislavské zřízení zemské, z roku 1500 první kodifikované zemské právo, nebo také právo šlechtické, můžeme jej označit za první skutečnou českou ústavu. Nejdůležitějším rysem, je podíl stavů na její tvorbě, v minulosti se o kodifikaci zemského práva pokoušel především panovník. Projevuje se zde síla, nezávislost a sebevědomí stavů ve stavovské monarchii, která se v zemích Koruny české začala rozvíjet od poloviny 15. století do porážky stavů v bitvě na bílé hoře roku 1620. Stavové významně podílili na moci, zajišťování výkonu správy, zákonodárné činnosti a soudnictví. V českém království měli na politický vliv stavové dělit se do tří skupin, stav panský (páni) tvořena vyšší šlechtou, stav rytířský (rytíři, zemani) tvořený nižší šlechtou, stav městský tvořily zástupci královských měst.⁴¹

Vladislavské zemské zřízení nebylo prvním kodifikovaným právem, první se o to pokusil už Přemysl Otakar II. vycházející z magdeburského a jiného práva.

³⁹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 129, 130.

⁴⁰ ADAMOVIČ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny země koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 53, 54.

⁴¹ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 61, 62.

Církev nebyla od Čáslavského sněmu letech od 1421 do vydání OZZ 10. května 1627 zastoupena v zemském sněmu a byl jí znemožněn podíl na moci výkonné se značně omezeným politickým vlivem. Práce na zákoníku probíhali letech 1487-1499 ve sněmovních komisích a sněmech, zákoník vycházel především z domácích právních pramenů, byl složen z velké části ze zápisů zemských desek, zemská privilegia uložená na Karlštejně byla využita jen z malé části a zákoník nebyl dotčen římským právem, zákoník vyhovoval především panskému stavu, vyvolával odpor měšťanů „*zrendlování práva*“, královská města měla být na sněmu zastoupena pouze panovníkem, to vycházelo ze, složení komise i síly panského, rytířského stavu. Nejdůležitější práce na zákoníku odvedla sedmnáctičlenná komise zastoupena ze šesti pánů a jedenácti rytířů, hlavní díl práce odvedl královský prokurátor Albrecht Rendl z Oušavy. Pro potřeby Ferdinanda I. později do latiny přeložil Racek Doubravský.⁴²

Původní zákoník se skládal z více než 550 neočíslovaných článků systémově nepřilíš uspořádaných norem obsahující ústavní, procesní, správní, dědické, rodinné, majetkové i trestní právo. Urážka majestátu se posuzuje jako politický zločin, poprvé se trestným činem stává úmysl. Největší pozornost je věnována soudům především zemskému, zahájení řízení-půhonům, dále ustanovení o zemských úřednících, samostatné oddíly o menším soudu zemském, dvorském komorním, soud pražského purkrabího. V ustanoveních spojené s zemskými deskami najdeme normy majetkového, dědického práva a navazující články o sirotcích a vdovách nechybí zda ani články o postavení duchovních a závěrečné články o bezpečnosti země, ochrana mince, silnic. Zákoník byl vydán ještě v letech 1530, 1549, 1564.⁴³

Obsah zemského zřízení z roku 1549 se od předchozích vydání značně lišil. Důvodem bylo vítězném tažení Habsburků ve šmalkaldské válce „*Schmalkaldischer Krieg*“ bitvě u Mühlberku v roce 1547.⁴⁴

První stavovské povstání, po jeho potlačení mohl Ferdinand I. uskutečnit reformy.

⁴² JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 61, 62.

⁴³ ADAMOVIČ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny země koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 54, 55.

⁴⁴ VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z., *Dějiny Rakouska*, Praha: NLN, s.r.o. 2002, str. 230, 231.

2.2 Doplnky zemského zřízení

K Vladislavskému zřízení zemskému byli v pozdějších letech přijaty doplňky, 2. října 1517 Smlouva svatováclavská, v roce 1524 smlouva o ručnicích, roku 1534 Smlouva o hory a kovy, roku 1600 O mezích, hranicích, soudu a rozepři mezní i příslušenství jich v Království českém.⁴⁵

V roce 1527 byla vydáno Vladislavské zřízení zemské v latinská verzi od Racka Doubravského, s velkým množstvím nových nálezů nashromážděných od roku 1500 byla ustanovena komise skládající se ze všech tří stavů. Paritně zastoupena komise pracovala na revizi „*napravování práv*“, Vladislavského zřízení zemského.⁴⁶

„K zemským zřízením byly připojovány dodatky či doplňky, které se pak staly nedílnou součástí kodifikace“.⁴⁷

Pavel Severýn na Starém městě pražském vytiskl zřízení zemské v roce 1530 téměř ze čtvrtiny komisí upravenou a doplněnou o Svatováclavskou smlouvu, většina změn vedla k posílení moci panovníka, mezi nejdůležitější úpravy jsou články o zemských a krajských hejtmanech. Struktura a systematika zřízení zůstala nezměněna, mezi jednotlivými články bylo místo pro vpisování nových později přijatých usnesení, je to také jeden ze znaků stavovského státu snaha o nalézání práva a právního vývoje zemí Koruny české. Starší vydání zřízení zemské bylo platné, ale pouze doplněno o nově přijaté doplňující usnesení zřízení. Běžnou právní praxí právníků bylo pořizování výpisů z nových rozhodnutí zemských desek vpisovat je do zákoníku vytvářet z nich sbírky Hlavní pozornost na zasedání zemských sněmů konaných po roce 1550 bylo sjednocení a kompletní kodifikace zemského, městského i horního práva, od roku 1583 byly vytvářeny komise a podmínky pro pronikání práva zemského do práva městského.⁴⁸

⁴⁵ ADAMOVIČ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 54, 55.

⁴⁶ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 66.

⁴⁷ ADAMOVIČ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 55.

⁴⁸ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 66, 67.

Vladislavské zřízení zemské ve svém prvním vydání roku 1500 značně stranilo stavu panskému a rytířskému zcela tím znemožňovalo podíl polické moci, zástupci královských měst tak ztratily právo hlasování na zemském sněmu, královská města měla být zastoupena na zemských sněmech pouze svým pánem, panovníkem. Zástupci královských měst se odmítali řídit zemským zřízením, a až do roku 1508 docházelo i k vyhroceným sporům, v roce 1517 byl přijat konečný kompromis a uzavřena Svatováclavská smlouva mezi šlechtou a městy. Smlouva se stala nedílnou součástí zřízení, navracela stará práva a upravila jurisdikci městských soudů nad šlechtici, upravovala kolizní postavení měšťanů a šlechticů před soudy, platné do roku 1781.⁴⁹

Jeden z nedůležitějších doplňků je Zřízení o ručnicích, vydaný v roce 1524 řešil problematiku zacházení se střelnými zbraněmi. Došlo k shrnutí dříve přijatých bezpečnostních předpisů., *Ručnice jest braň velmi ukrutná a tak nekřesťanská i nemužská, více ke zlému nežli k dobrému*.⁵⁰

Smlouva a hory a kovy, z roku 1534 upravovala horní právo, upravující podíly vydolovaných nerostů panovníkovi. V roce 1600 schválil zemský sněm připojení traktátu už tak značně upravenému zemskému zřízení od Jakuba Menšíka z Menštejna, O mezech, hranicích, soudu a rozeprí mezní i příslušenství jich v Království českém, upravující mezní právo hmotné i procesní, řízení u mezního soudu, značení hranic pozemků. Objevuje se zde ještě institut ordálu, ordálová přísaha.⁵¹

Vývoj zemského práva na Moravě byl pomalejší než v Čechách, V markrabství Moravském se zemské právo užívaly sněmovní usnesení a zemské míry, poprvé vydáno v roce 1535. Zřízení markrabství Moravského o soudu zemském, značně neúplné právo vycházející z moravských zemských mírů, knihy Tovačovské a Drnovské.⁵²

Pro potřeby Ferdinanda I. přeložil text do latiny jeden z nelepších českých právníků Racek Doubravský.

⁴⁹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 131.

⁵⁰ KREUZ, P., MARTINOVSKÝ, I., V.: Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny, Praha: SCRIPTORIUM, 2007, str. 287.

⁵¹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 131, 132.

⁵² ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny země koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 57.

2.3 Česká a stavovská konfederace

Tato nejstarší stavovská ústava přijatá v létě 31. července 1619 a vyhlášena na generálním sněmu zástupci stavů Koruny české v době protihabsburského stavovského povstání. Impulzem k stavovskému povstání a následné vypuknutí války mezi převážně protestantskými stavy bylo dlouholeté omezování podílu na moci a zákonodárném procesu, jež vyvrcholil do otevřeného ozbrojeného konfliktu dne 23. května 1618 pražskou defenestrací, následně si zástupci stavů si 25. května 1618 zvolili sbor direktorů.⁵³

Na generálním sněmu zemí Koruny české konaném 8. července 1619 se zástupci stavů z Horních i Dolních Rakous přijali tzv. konfедераční akta. České země se staly konfederací rovnoprávných zemí, stavy volenou vládou a králem s minimem pravomocí. Ferdinand II. Štýrský a jeho volba českým králem, roku z 1617 byla 19. srpna 1619 prohlášena za neplatnou. Jako právní záminku stavy použily porušení rodového primogeniturního následnického práva, po smrti krále Matyáše 20. března 1619 měl podle tohoto práva nastoupit jeho bezdětný mladší bratr Albrecht Habsburský zemřel až v roce 1621, Matyáš vědom si neplodnosti Albrechta a obava ztráty habsburské moci v zemích Koruny české, nechal zvolit většinou stavů za slibu dodržení náboženských svobod novým panovníkem na základě *Oňatovy* smlouvy roku 1617 Ferdinanda II. Štýrského tento daný slib náboženské tolerance nehodlal plnit. V srpnu roku 1619 do stavovské konference přistoupily stavy z Horních i Dolních Rakous později stavové Uherští. V zemích spojených za vlády Ferdinanda I. a to ještě počátkem 17. století se stále zachovávala velká náboženské tolerance, tyto země dále odmítaly setrvat pod vládou Habsburků.⁵⁴

V textu stavovské konfederace je značně zvýhodněna role protestantských stavů a jejího podílu na moci, samotná listina obsahovala preambuli, stavovskou přísahu, 100 článků řešící státoprávní i náboženské otázky.⁵⁵

⁵³ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 76.

⁵⁴ VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z., *Dějiny Rakouska*, Praha: NLN, s.r.o. 2002, str. 269, 270.

⁵⁵ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 76, 77.

Samotný text usnesení generálního sněmu konfederace zemí Koruny české, Království Českého, Markrabství Moravského, Knížecí Slezských, Markrabství Dolních a Horní Lužice, vzájemně uzavřená smlouva proklamovala státní jednotu a povinnost společné obrany (defense) čl. XLV, proklamativní nevyváženost stranící protestantským stavům, podmiňující účastí na konfederaci katolických stavů pouze za splnění určitých podmínek a odpírající podíl na politické moci, konfederace a defense položila právní základ vzniku zcela nového státoprávního uspořádání „sjednocené země“ ve střední Evropě zcela pod vládou protestantských stavů, navzájem spojených smlouvou, umožňující vstup zemím celého středoevropského regionu např. Uhrám a Rakouským zemím.⁵⁶

Základní ustanovení konfederace jsou čl. XII zavazuje katolíky ke složení přísahy, že nebudou odporovat náboženským svobodám, v návaznosti na čl. XII je čl. XIII zavazující katolíky vykonávající úřad službu zemskou nebo měšťskou ke stejné přísaze, čl. XIV oznamuje že pokud katolíci nesloží přísahu dle čl. XII a XIII vystavují se postihu vyhnanství. V čl. XV katoličtí duchovní vrchnost nesmí vykonávat vrchnostenskou správu ve věcech duchovní i světské, čl. LXXXVII varuje před nesložením přísahy dle čl. XII a čl. XIII hrozí konfiskace majetku a vyhnanství. Podle čl. XXXIX duchovní kteří nesloží výše uvedené přísahy, přijdou o svá stavovská práva, práva účasti na sněmech. V čl. LV se navzájem stvrzuje jednota českých zemí na věčné časy, čl. LVI vzájemná deklaráce rovnosti mezi zeměmi. V čl. LVII deklaráce nedotknutelnosti práv jednotlivých stavů.⁵⁷

Pokud budeme srovnávat „ústavy“ konfедераčních stavů s Obnověným zřízením zemským, nejde nezastřít mnohé podobnosti, například trest vyhnanství, konfiskace majetku. Oba dokumenty mají na prostu odlišné náboženské pojetí. Při analýze textů nelze než dojít k závěru, že OZZ částečně reaguje na text dokumentu konfederace. Z uvedených článků vyplývá vzájemný vliv. Pokud se budeme zabývat konfедераční stavovskou ústavou zjistíme, že deklaratorní části jsou sice jiná, procesní však vychází ze starších zemských zřízeních.

⁵⁶ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 31, 32.

⁵⁷ MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 32.

3 BÍLÁ HORA A JEJÍ POLITICKÉ NÁSLEDKY

Z okna Pražského hradu do hradního příkopu byli vyhozeni dne 23. května 1618 královští místodržící Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a Jaroslav Bořita z Martinic a písař Filip Fabricius, podnětem této akce byla korunovace arcivévody Ferdinanda v roce 1617 českým králem, nový panovník začal s podporou českých katolických stavů prosazovat své rekatolizační plány v zemích Koruny české a to přes odpor převážně protestantské šlechty, pokusy omezit náboženské ústupky zaručené v Majestátu z roku 1609 zakázal zemský sjezd protestantských stavů. Pražská defenestrace započala povstání protestantských stavů, v jehož průběhu si zvolili nového českého krále falckého kurfiřta Fridricha Falckého.⁵⁸

Počátek odporu stavovské opozice započal dříve než po porážce prvního stavovského povstání v roce 1547, ten můžeme sledovat už v roce 1528 a 1534. Převodem soukromých mincoven do vládních rukou, tím především evangelické šlechtě odňal důležitý zdroj příjmů a možný zdroj financování odporu. Konec 16. a začátek 17. století v Uhrách v Horních a Dolních Rakousích byl ve znamení nepokojů, ty probíhaly v několika fázích a dotýkali se i Českých zemí probíhaly v několika fázích a všechny měly náboženský podtext. V Uhrách vedl šlechtu představitel kalvínského vyznání Štěpán Bočkaj a vynutil si na Matyášovi náboženské ústupky v Uhrách a potvrzení vlády v Sedmihradsku 1606. Čeští stavové vědomi si úspěchu Bočkajova vyjednávání doufali v podobný výsledek. Ferdinand II. podporován „šedou eminencí“ kardinála Melchiora Khlesla vůdčí osobnost protireformace ve Vídni na tyto ústupky v českých a rakouských zemích odmítal přistoupit.

Roky 1618 až 1620 jsou vrcholem a zároveň labutí písní stavovské monarchie. Vydáním nové české ústavy „Konfederace“, dochází ke změně struktury stavovské monarchie a stává se aritokraticko-měšťanskou volební monarchií v jejíž čele stojí volený král, odpovědným sněmu za dodržování ústavy. V Bitvě na bílé hoře není poražena jen armáda, ale především myšlenka na nové státoprávní uspořádání zemí Koruny české.⁵⁹

⁵⁸ MÜLLER, H., KRIEGER, K.F., VOLLRATH, H.: *Dějiny Německa*. Praha 2: NLN, s.r.o., 1995, str. 5.

⁵⁹ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 18.

Bitva na bílé hoře 8. listopadu 1620 nebyla z ohledu vojenského příliš významná, pro samotný stavovský stát ovšem měla katastrofální důsledky. V bitvě samotné neutrpěla stavovská armáda tak velké lidské materiální ztráty jako při následném útěku. Samotné vojsko demoralizované rozkladem nejednotného vojenského velení a následný útek českého krále Fridricha Falckého s celou svou rodinou a částí šlechty z Prahy. Posádky stavovských měst ještě několik měsíců kladli odpor a Fridrich Falcký se snažil vojensky zabezpečit Heidelberg a falcké dědictví. Ferdinand II. využil tohoto vítězství k prosazení svých nábožensko-politických cílů a upevnění moci. K zastrašení další případné opozice posloužila poprava 27 členů české stavovské obce 21. června 1621 na Pražském Staroměstském náměstí, k jiným podobným exekucím už na Moravě ani jiných dolnorakouských zemích už nedošlo.⁶⁰

Platnost uzavřených konfедераčních smluv a ostatních dokumentů z období stavovského státu byla „*de facto*“ jen do osudné porážky. Stavovská konfederace se nemohla za tak krátkou dobu existence plně rozvinout, svědčí to o politicko-právním myšlení představitelů stavovské protestantské elity.⁶¹

Úspěšně vedené bojové operace císařských - ligistických vojsk upevňovala moc Ferdinanda II. a umožnila prosazovat násilnou rekatolizaci v zemích Koruny české, v Horních Rakousích vypukla 21. května 1626 ozbrojené povstání 40 000 protestantských poddaných které se podařilo Ferdinandovi II. za pomoci bavorského vojska zcela potlačit až v dubnu 1627. Ferdinand II. využil spojení a přítomnost bavorského vojska v Horních Rakousích vydáním patentu nařizující šlechtě přestoupit na katolickou víru do tří měsíců, odmítnou-li přestoupit musí odejít. Protestanští poddaní takovouto možnost volby neměli, ti museli přejít na víru svého katolického pána, rekatolizační opatření probíhaly i za použití násilí. Patent později vydaný i v Dolních Rakousích, v Čechách a na Moravě 1627-1628 byl vydán obdobný dokument pod názvem „*Obnovené zřízení zemské*“.⁶²

⁶⁰ VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z., *Dějiny Rakouska*, Praha: NLN, s.r.o. 2002, str. 271, 272.

⁶¹ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 81.

⁶² VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z., *Dějiny Rakouska*, Praha: NLN, s.r.o. 2002, str. 273-275.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 OBNOVENÉ ZŘÍZENÍ ZEMSKÉ

4.1 Příprava OZZ

Porážkou stavů na Bílé hoře 1619 po vydání nového zřízení zemského se Ferdinand II. v roce 1627 se stal absolutním a svrchovaným pánem a vládcem v Království českém a od roku 1628 i v Markrabství moravském.

Ferdinand II. jist si svou vojenskou mocí Českém království vydal 10. května 1627 v Čechách o rok později na den přesně jako oslavu *oktroje* v nové obnovené zemské zřízení pro Markrabství moravské, přípravné práce na zřízení zemském byli započaty v několika etapách již po bitvě samotné 1620-1626.⁶³

„*Vyhánění*“ zástupců nekatolických církví po exekuci 27. představitelů stavů 21. června byl zrušen Rudolfův majestát a omezení privilegii stavů. Výchova a školství byla svěřena jezuitskému řádu. Ferdinand II. musel vyřešit v zřízení zemském několik základních problémů týkajících dalšího postupu v upevnění a udržení do budoucna pozice své i domu habsburského. Svým dvorským rádcům zadal vypracování nového zřízení právně zakotvující absolutistický režim ve svých državách.⁶⁴

„Ferdinand II. si vyžádal první dobrozdání od nejlepších soudobých německých státníků koncem roku 1620. Další pak v polovině roku 1621. V žádosti stanovil tři otázky: 1) které nejvyšší zemské úřady zachovat a které zrušit, 2) jak a do jaké míry omezit pravomoc nejvyšších zemských úředníků a převést ji ve svůj prospěch, 3) komu svěřit vládu při své nepřítomnosti v zemi?“⁶⁵

Nejdůležitějším členy komise by pro Ferdinanda II. Vilém Slavata a Jaroslav Martinic, na které se obracel s žádostmi o vyjádření ve věcech právních.

⁶³ KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 7.

⁶⁴ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 155.

⁶⁵ GINDELY, A.: *Vznik obnoveného zřízení zemského*, Právník roč. XXXIII., r. 1894, str. 1-42.

Komise vytvořená v dubnu 1623 složená z pánů: místodržící kníže Lichtenštejn, kancléř Lobkovic, Slavata, Michna, Kolovrat, Nostic, Talemberg, Martinic, místopředseda říšské dvorské rady Strahlendorf. požádal o dobrozdání na otázky: „1) má být zachováno samostatné postavení nejvyšších zemských úředníků nebo má císař českou vládu reorganizovat obdobně jako v Rakousku, 2) jak má být změněno zemské zřízení, 3) které práva mají být udělena zemskému sněmu?“⁶⁶

4.2 Systematika OZZ

Obnovené zřízení zemské je rozčleněno na 24 oddílů, označený velkými písmeny od A do Z, text je rozdělen římskými číslicemi od 825 článků, počet článků se měnil s postupným vývojem zákoníku dotýkalo se především státního práva, dále upravilo soudnictví, správu, zemské, majetkové a trestní právo, absolutismus uzákoněna je neomezená moc panovníka.⁶⁷

Členění textů v OZZ, na straně 330 najdeme mezi články I XXVII. a K I. dělicí text, značí začátek druhého dílu. A-I. první díl a K-Z druhý díl. V prvním dílu na straně 64 za článkem A XLIX. a před článkem B I. stanoví začátek procesu, A I. – A XLIX právo veřejné, obsahující například trůnní posloupnosti, zemského sněmu, královských zemských úřadů a jejich obsazování, jednotlivých stavů, udělování lén, přijímání cizinců do českého království, přísah nejvyšších zemských úředníků, nezcižování území náležejících k České koruně, náboženství nobilitací, horního a mincovního regálu a další.⁶⁸

Jak z textu vyplývá A I. až A XLIX je obsažena nejdůležitější část státního zemského práva, v článku A XXII potvrzuje stará privilegia, která nebyla v rozporu se Zemským zřízením.

⁶⁶ KALOUSEK, J.: *České státní právo*, Praha 1892, str. 400-406, 486-591.

⁶⁷ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 82.

⁶⁸ KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 12, 13.

V článku B I. až I XXVII. soudní řízení je upraveno ve třech etapách, celkem 375 článků 43,8 % ze všech ustanovení v Obnoveném zřízení zemském, články B I. až D XXXII. a E I.-E XX., přípravné řízení celkem 178 článků, články D XXXIII.-F LXXXIII., líčení stádium nalézací celkem 103 článků, G I.-I XXXVII., exekuce stádium vykonávací celkem 94 článků. Uspořádání jednotlivých článků, jejich obsahová návaznost není zcela systematická.⁶⁹

4.3 Obecné změny vyplývající z OZZ

Nová oktrojovaná ústava dala panovníkovi do rukou moc, kterou panovníci ztráceli od 13. století. Ferdinand II. za pomoc proti rebelii odměnil svých několik málo věrných katolických šlechticů a římskokatolickou církví, na druhé straně panovník potrestal 27. českých pánů a všechny věřící evangelických protestantských církví, byla zde uplatněna teorie kolektivní viny, potrestal stavovské obce jako celek. Takto radikální trest se výrazně lišil od předchozího stavovského povstání z roku 1547, Panovník rozdělil obyvatele Koruny české, na zrádce a své věrné.⁷⁰

Přímé důsledky obnoveného zřízení zemského mělo vylidnění českých a moravských měst a poddanských vesnic, a to až z 50 %, nejvíce tak byli zasažené regiony severních Čech a východní Moravy.⁷¹

Proti tomuto oktroji, vnucení nových ústavních pořádků zasahující do starých stavovských práv spolurozhodovat o zemských zákonech, veřejně vystoupil jako jediný zástupce katolické strany a císaři jinak oddaný český a moravský šlechtic Zdeněk hrabě Žampach, dne 20. září 1628 podal protest k panskému soudu.⁷²

Musíme zde připomenout i hlavní autory Obnoveného zemského zřízení, Dr. Melander, Dr. Hillebrand, člen rady nad apelacemi Dr. Hassold.

⁶⁹ KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 12, 13.

⁷⁰ VÁLKA, J.: Barokní absolutismus. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 59.

⁷¹ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 158.

⁷² KALOUSEK, J.: *České státní právo*. In: KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 10.

Obnovené zemské zřízení bylo vystavěno na posílení všech práv panovníka na jeho absolutní moci, jen on měl mít do budoucna všechny moci zákonodárnou, výkonnou, soudní, finanční, kontrolní, územně správní, odpor „*byl považován za zločin urážky majestátu a stíhán trestem smrti*“.⁷³

Zákoník byl založen na teorii propadlých právech stavů, zakotvující absolutismus a dědičnost českého trůnu v Habsburském rodu. Katolické vyznání jako jediné povolené náboženství.⁷⁴

Základním právním principem obnoveného zřízení zemského byla teorie propadlých právech vycházející z válečného práva „*jure belli*“ ta byla uplatněna ve smyslu, všechna stavovská privilegia, práva a svobody jsou zrušena, privilegia byla nakonec stavům ponechána, paradoxem je tato revize zemských svobod postihla všechny stavy bez rozdílu vyznání a to i ty nejvíce jeho věrné.⁷⁵

„*všecko své v šanc vsadic, jedna každá vlast svou opustily a tudy raději k nám, králi a pánu svému, v takové trvající rebelii věrnost a stálost zachovaly, nežli by se proti nám postavily, na poctivostech, vyvejšenostech a statcích za tu jejich věrnost odměna se státi mohla*“.⁷⁶

Obnovené zřízení zemské bylo vytištěno kompletně pouze německy, v českém překladu pouze v listu 135, litery F 1. Německý jazyk se tak stal druhým úředním jazykem v Čechách i na Moravě, posílení moci panovníka, nastolením absolutismu spolu s omezením stavovských právech a náboženských svobod se tak stal nejviditelnějším rysem perzekuce české a moravské šlechty.⁷⁷

Podíl českého jazyka byl úmyslně „*potlačen*“ ve snaze sjednocení právního výkladu.

⁷³ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 157.

⁷⁴ ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 158, 159.

⁷⁵ KALOUSEK, J.: *České státní právo*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016, str. 304.

⁷⁶ JIREČEK, H.: *České státní právo*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016, str. 305.

⁷⁷ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 156-158.

Ferdinand si v obnoveném zřízení zemském vyhradil právo udělovat inkolát v čl. A 20. Člen stavu, měl možnost zasedat na zemském sněmu, toto výsadní postavení panovník využil, aby vytvořil oddanou na panovníkovi zcela závislou stavovskou skupinu.⁷⁸

Koncem dvacátých let si byl Ferdinand II. vědom změn ve společnosti, musel odměnit své věrné z dob povstání, úředníky, dvořany, generály, nově usazenou šlechtu. Konfiskace majetku byla téměř ukončena a mnozí nově příchozí získali inkolát. Mohli se tak natrvalo usadit v českých zemích.⁷⁹

Potrestána byla celá země, nucená emigrace elity národa zanechala trvalé stopy na národní cti a hrdosti všech obyvatel českých zemí. Následky této 400. let staré porážky si tento národ stále nese ve svém nitru.

V obnoveném zřízení zemském z roku 1627 se Ferdinand II. se poučil z první krizové revoluční situace roku 1547, Ferdinand I. sice provedl ústavní změny k posílení moci panovníka v zemském zřízení 1549, panská česká zemská šlechta si stále zachovala své výsadní postavení, práva, privilegia na úkor stavu rytířského a zástupců královských měst.⁸⁰

Ferdinand I. měl sice mocné ekonomické zajištění augsburskými bankéři Fuggerů a Welserů, tyto půjčky pojištěny výnosy z komorního majetku a panovnických práv, stále nestačily k vedení státního aparátu. Ferdinand I. ještě rezignoval na plánovanou centralizaci, umožnil volnost náboženství, stavovský systém podílu na výkonu moci, chybí mu ústavní nástroj, absolutní moc. Tato příležitost zavedení ústavního absolutismu se naskytne až za Ferdinanda II. po bitvě na Bílé Hoře a ten jí neváhá využít.⁸¹

⁷⁸ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 157.

⁷⁹ BURDOVÁ, P.: *Desky zemské*. In: KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 35.

⁸⁰ VÁLKA, J.: Barokní absolutismus. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 59.

⁸¹ VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z., *Dějiny Rakouska*, Praha: NLN, s.r.o. 2002, str. 230-237.

4.3.1 Dědičnost

Obnovené zřízení zemské byly ve své době „*revoluční*“ především zavedením absolutismu, nelze popřít kontinuitu a ve vývoji zemského práva. Komise pověřená sestavení obnoveného zřízení, mezi nimi i Nejvyšší zemský sudí historik a právník Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka který je označován za jednoho z autorů, použil většinu procesních článků a článků týkajících se jednání a kompetencí institucí, je opsáno ze starších zřízení.⁸²

Snaha Ferdinanda II. o upevnění moci a zabránění dalších podobných „ohavných rebelií“, zajistit sobě i svým potomkům a následovníkům z habsburské dynastie český trůn, v článku A 1 nástupnictví, dědičné sukcesi. Panovník odňal pod hrozbou trestu smrti stavům volit nového krále vzešlých z potomků a následníkům vládnoucího habsburského rodu. V úvodním textu zmíněna zlatá bula Karla IV. a odkaz na zemská zřízení jako o právním základu a dědičnosti, je zmíněn majestát právo panovníka jako hlavního zákonodárce jeho svrchovanou vládu nad všemi poddanými.⁸³

Od roku 1627 panovník nebyl volen zemským sněmem, panovník byl vybrán ještě za života svého panujícího předchůdce, projevila se zde snaha o udržení a nezpochybnitelnosti kontinuity panovnické dynastie.⁸⁴

Nedošlo ke změně ani po zavedení pragmatické sankce „*sanctio pragmatica*“ Karlem VI. v roce 1713 byl to akt panovnického absolutismu, rodinným a závazný, právem, určeným chránit před vnitřním rozpadem a dělením říše, pro uherský sněm jasným potvrzení samostatnosti Uher, spolu s Moravany zachovají poslušnost Marii Terezii i po smrti Karla VI. velká část Čechů přísahat věrnost odmítne a podpoří, prohlásí Karla Albrechta Bavorského 19. prosince 1741 českým králem.⁸⁵

⁸² VÁLKA, J.: Barokní absolutismus. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 59, 60.

⁸³ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 100, 156, 157.

⁸⁴ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 157.

⁸⁵ VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z., *Dějiny Rakouska*, Praha: NLN, s.r.o. 2002, str. 304, 305, 306.

4.3.2 Germanizace

Významnou změnou zákoníku byl německý jazyk, ve kterém byl celý napsán, v českém překladu zůstal nedokončen. Od 14. století se v Čechách a na Moravě úředně používala záměrně pouze čeština. Postavení německého jazyka na roveň českého, čl. B 12, C 2-5, D 47, F 4, J 6, možnost provádět úřední zápisy, vydávat nařízení a právní normy pouze v němčině značně znevýhodňovalo postavení českého obyvatelstva, silně to otrásl národním polickým uvědoměním a napomohlo germanizačním snahám panovníka o sjednocení, centralizaci jeho moci v říši.⁸⁶

Felix Kadlinský napsal „český jazyk je pravý dar boží“ zdůrazni tím význam, výhody i kvalitu českého jazyka.⁸⁷

Vstupem cizinců na základě panovnického inkolátu mezi tradiční českou šlechtu, obsazení uvolněných míst po evangelické šlechtě v zemských sněmech a úřadech, se používání českého jazyka umenšuje, v pozdějším období ve všech oblastech státní správy mizí.⁸⁸

Zákoník narušil jazykovou jednotu, která byla znakem příslušnosti k dané oblasti, vázaná na etnicitu a vlastenectví. Proniknutí němčiny a její nesrozumitelnost pro obecný lid do zemského práva se velmi negativně projevilo v celé společnosti, především na venkově, četnost selských povstání, v boji potvrzení zákoníkem zrušených starých práv a privilegií, k frondám u nejvyšší šlechty nedocházelo, v 17. století došlo k jejich odcizení odporu i studu k češtině jako lidového jazyku. Selský lid němčinu chápal jako cizorodý prvek. Český „rodný“ jazyk měl pro obyvatele Čech a Moravy mimořádný význam, je zde především spojujícím prvkem vlastenectví, využitý i k rekatolizaci českého prostředí, později se tento význam projevil v národním obrození.⁸⁹

⁸⁶ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 156-158.

⁸⁷ MIKULEC, J.: Tradice a symbolika české státnosti u barokních vlastenců. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 182.

⁸⁸ VÁLKA, J.: Barokní absolutismus. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 63.

⁸⁹ MIKULEC, J.: Tradice a symbolika české státnosti u barokních vlastenců. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 181-184.

4.3.3 Inkolát

Nuceným odchodem velkého počtu protestantského obyvatelstva včetně duchovních, spojený s konfiskací zabaveného majetku, pokračující válečné operace, příchod nové katolické většinou původně konvertované evangelické šlechty i kléru podporující Ferdinanda II., měnový kolaps, značná zadluženost, kterou císař řešil mincovní kaládou, devalvací inflačních peněz, především zaplatit a odměnit své věrné z původní české šlechty majetek získali nejvíce Slavata, Lobkovic, Ditrichstein, Valdštejn, Trčka, odměnu za věrné služby panovníkovi získali majetek původem rakouští úředníci, vojáci oddaní šlechtici Jan Oldřich z Eggenberga, Johan Werda Werdenberga, Ramboldo di Collalto, Maximilián Trautmannsdorf, Kryštof Šimon Thun, Michal Adolf Althann, Questenberg.⁹⁰

Od druhé poloviny 13. století se česká stavovská obec bránila pronikání cizinců, především říšským Němcům do zemských úřadů a tím pronikání německého jazyka do zápisů zemské správy, to donutilo i cizí šlechtu, která chtěla zastávat zemské úřady učít se český jazyk a postupně tak počestit se a splynout s českým prostředím. České šlechtické stavy držely kontrolu nad udělování inkolátů, staré české rody vytvořily uzavřenou stavovskou společnost, kontrolující přijímání a povyšování do stavu panského i rytířského. Zastávat zemské úřady mohli pouze příslušníci rodu po tři generace po povýšení.⁹¹

Změnou v Obnoveném zemském zřízení si panovník vyhradil právo udělovat inkolát čl. A 20, osvojil si právo dosud patřící pouze zemským stavům a obcím.⁹²

Obnovené zřízení zemské zničilo ochranu českých stavů a uvolnilo tak nekontrolovaný příliv cizí šlechty.⁹³

⁹⁰ VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z., *Dějiny Rakouska*, Praha: NLN, s.r.o. 2002, str. 273.

⁹¹ VÁLKA, J.: Barokní absolutismus. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 60, 61.

⁹² MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 157.

⁹³ VÁLKA, J.: Barokní absolutismus. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 61.

4.4 Církev jako čtvrtý stav v OZZ

Obraz Čechů jako národ rebelů, kacírů, bezbožníků a náboženských pomatenců se začal utvářet v době husitských válek.

Toto hodnocení vývojem společnosti vymizelo, pomohla budovat po celá staletí katolická šlechta i církev samotná, které bylo znemožněno od 15. století jako stav, podílet se na moci zákonodárné, zástupci stavu prelátského nemohli vykonávat zemské úřady v zemích Koruny české. Panovník pověřuje katolickou církev rekatolizací, výchovou, oddaností k panovníkovi a vlasti, katolická církevní aristokracie se stává hlavní oporou habsburské státnosti.⁹⁴

Císař stanovil dva základní principy obnoveného zřízení zemské „*umensňovat rozsah královských práv a nesmělo být nic na úkor katolického náboženství*“.⁹⁵

Po vítězné bitvě na Bílé hoře, považovali katolickou církev za skutečného vítěze, po vydání obnoveného zřízení zemského její skutečný politický vliv stoupl, církvi bylo navraceno její první místo prelátů na zemských sněmech, toto bylo spíše symbolické postavení, skutečnou moc na sněmech měl panovník a zástupci nejvyšší panské šlechty. Prelátský stav se stal nástrojem absolutistické moci panovníka a plnil jeho úkoly, které sněmům byly ponechány.⁹⁶

Vydáním Obnovené zřízení zemské došlo k významným změnám v oblasti kompetence zemského sněmu „práva byla omezena městkému stavu, právo sněmu bylo omezeno na účast při změnách zemské ústavy, královská města měla na sněmu jeden hlas, zatímco každý účastník sněmu ze stavů vyšších měl hlas sám pro sebe“.⁹⁷ „*jednota víry a myslí i obecnému dobrému a užitečnému*“.⁹⁸

⁹⁴ VÁLKA, J.: Barokní absolutismus. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 65-68.

⁹⁵ JIREČEK, H.: *Codex juris bohemici*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016, str. 310.

⁹⁶ VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z., *Dějiny Rakouska*, Praha: NLN, s.r.o. 2002, str. 273-275.

⁹⁷ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 157.

⁹⁸ EBERHAR, W.: *Bonum commune*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016, str. 308.

4.4.1 Rekatolizace

V zákoníku byl označen jako zdroj veškerých problémů a rebelie proti Ferdinandovi II. rozdílnost náboženského vyznání. Panovník zdůvodnil znovuzavedení římskokatolického vyznání jako jediného prostředku, jak se vyhnout další „ohavné rebelii“ katolické vyznání bylo uzákoněno jako státní náboženství a v celé habsburské říši jako jediné povolené. Bylo zde uplatněno, čím vláda toho náboženství, ve městech i celé zemi se mohli usazovat pouze poddaní s vyznávající katolickou vírou.⁹⁹

Výsledek náboženského boje, pro obě strany znakem boží prozřetelnosti, kdo prohrál to pokládal za projev vůle boží a počítal s božím trestem, vítěz se těšil z přízně boží a legitimizoval tím své činy. Většina poražených stavů velice rychle svůj boj vzdala i se svým králem, poražení žádali Ferdinanda II. o milost doufaje v jeho milosrdenství.¹⁰⁰

Protestantské církve a jejich privilegia byla zrušena, roku 1624 vydán patent o katolickém náboženství, do přijetí patentu tolerována luteránská církev. Kdo narušoval nový náboženský zákon, propadl hrdlem i majetkem, panovník vydal rekatolizační patent 31. července 1627 jako součást zřízení zemského. Stavby vyznávající jiné náboženství, než katolické museli do šesti měsíců, přejít na katolickou víru nebo opustit svůj majetek a vystěhovat. V případě, že se rozhodli pro emigraci měli svůj majetek prodat svým příbuzným nebo jiným katolíkům ve lhůtě stanoveným zákonem. V nuceném odchodu ze země jim nemělo být bráněno, neměli býti vybírány žádné poplatky, v případě nesplacených pohledávek měli právo zanechat v zemi zmocněnce, ten je měl právo zastupovat při vymáhání. Pod vlivem rekatolizačních opatření bylo ze země vyhnáno přes 185 šlechtických rodů, odhaduje se čtvrtina měšťanů, tisíce poddaných uteklo i pod hrozbou drakonických trestů, na ně se emigrace nevztahovala ti přejít ke katolictví museli.¹⁰¹

⁹⁹ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 85.

¹⁰⁰ VÁLKA, J.: Barokní absolutismus. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 59.

¹⁰¹ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 85.

4.5 Zákonodárná pravomoc v OZZ

Zásadní změnou obnoveného zřízení bylo prohlášení Ferdinanda II. z pozice Českého „krále“ jako jediného panovníka a výhradního zákonodárce *ex lege*. V článku A 8 „*i sobě moci netoliko tohoto Zřízení Našeho Zemského k rozšíření, změnění, opravení i činění toho, což s sebou ius legis ferendae přináš, zanechati*“.¹⁰²

Panovník si osvojuje právo navrhopvat a schvalovat zákony, nikdo bez panovníkova souhlasu nesmí na sněmu předkládat nové, písemné či ústní formě, v době jeho nepřítomnosti to dělají pověření dva až tři zástupci „komisaři“ panovníka. V případě zákonodárné iniciativy jiné osoby než sám panovník, musí mu návrh vyložit jednotlivě, sám za sebe „*písemně*“ a on rozhodne, zda ho navrhne ke schválení.¹⁰³

Pod hrozbou tvrdého trestu, na životě i na majetku byla trestána „*tajná i veřejná*“ společná stavovská jednání a zákonodárná iniciativa, předkládání společných memorand. Takové jednání je označeno za rebelství a urážku královského majestátu. Je zákaz opozičního vystupování na zemském sněmu. Na zemském sněmu se nesmělo jednat, navrhopvat i schvalovat o věcech týkajících se omezení panovníka a jeho moci, práv, důstojnosti a regálů, bylo zakázáno jednat o starých restitucích privilegiích a práv. Vše je konáno písemnou formou, zákonodárná pravomoc sněmu byla omezena, sněmu bylo ponecháno rozhodování v okrajových oblastech například, výběru mýt, úpravy cen zboží, silnic, zemské bezpečnosti.¹⁰⁴

Požadavek od Moravských stavů panovníkovi, s žádostí informovat stavy o přijetí nového nařízení, odkazující se na OZZ. Odmítavá odpověď panovníka s vysvětlením, pouze panovník rozhodne, zda stavy chce informovat, vše je pouze na jeho vůli.¹⁰⁵

¹⁰² MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 157-163.

¹⁰³ MZA, fond A 4 Sněmovní akta, kart. 1, 2. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016, str. 318.

¹⁰⁴ JIREČEK, H.: *Obnovené zřízení*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016, str. 319.

¹⁰⁵ KALOUSEK, J.: *České státní právo*. Praha 1892 str. 458-459.

4.5.1 Zemské desky

Důležitost a důvěryhodnosti zemských desek svědčí, mimořádná ochranná opatření, i to jaké vážnosti se těšily. „Intabulace“ zápis do zemských knih měl mimořádnou hodnověrnost, sílu zaručující právní jistotu.¹⁰⁶

Po vydání Obnoveného zemského zřízení se intabulace prováděla jen podle předložených písemností, osobní přiznání vymizela.¹⁰⁷

Výhradní intabulační právo měla česká a moravská šlechta, královská města, církevní instituce, tato situace se změnila a nově právo získala pouze katolická šlechta, vyšší klérus, nově jmenovaní vyšší úředníci, univerzitní profesori, nová a cizí šlechta. Konfiskovaný majetek se do zemských desek mohl zapsat hned po obdržení inkolátu udělovaný panovníkem.¹⁰⁸

Podmínky výkonu funkce menšího úředníka dle Obnoveného zřízení zemského byla dobrá pověst, usedlost v zemi, příslušnost k rytířskému stavu nebo nižší šlechty, přísaha obsahovala závazek k respektování Obnoveného zřízení zemského.¹⁰⁹

Funkce menších úředníků přestala být doživotní. Po pěti letech, dána povinnost podat demisi a jmenování bylo znovu obnoveno. Spolu s nejvyššími úředníky byli vybíráni a jmenováni panovníkem. Obnovené zřízení zemské rušilo úřední místa místoúředníků, místokomorník, místosudí, místopísař, podkomoří.¹¹⁰

¹⁰⁶ URFUS, V.: 19. 4. 1713. *Pragmatická sankce rodný list podunajské monarchie*. In. KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 33.

¹⁰⁷ KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 35.

¹⁰⁸ BURDOVÁ, P.: *Úřad zemských desek*. In. KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 35.

¹⁰⁹ BURDOVÁ, P.: *Zemský soud v malbách na Pražském hradě a v rukopisu stavovského archivu*. In. KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 36.

¹¹⁰ BURDOVÁ, P.: *Úřad zemských desek*. In. KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 375.

4.5.2 Zemský sněm

Zemský sněm měl v době stavovské konfederace důležité státoprávní postavení, pouze zástupci stavů volili českého panovníka, zabezpečovali celistvost suverenity českého království. Sněm byl od roku 1547 Ferdinandem I. pod hrozbou nejtěžších sankcí svoláván panovníkem v Obnoveném zřízení zemském znovu potvrzen, usnesení zemského sněmu patřily mezi nejdůležitější prameny práva, zemský sněm se podílel na spolurozhodování ve státních záležitostech.¹¹¹

V Obnoveném zřízení zemském se projevíly návrhy a doporučení člena komise Viléma Slavaty, ten systém dělené moci „*imperium mixtum*“ mezi stavy a panovníka zcela odmítl.¹¹²

Změny se především projevíly ve složení zemského sněmu, omezení jeho kompetencí, omezením městských hlasovacích práv, nově zaveden prelátský čtvrtý stav co do důležitosti prvním.¹¹³

Z nově nabitě moci si panovník osvojil právo udělovat inkoláty bez svolení stavů a umožnil pronikání cizích stavů do zemského sněmu, narušil tak tradiční starožitné rodové uspořádání. Rozvratem tradičního uspořádání zemských sněmů i ostatních zemských úřadů a obcí došlo k narušení tradičního zemského práva, veškerá institucionální struktura dělby moci, budována spolu s panovníky, jako nejvyššími soudci a kontrolory nad všemi úřady. Zemským sněmům byla ponechána jejich dosavadní rozhodovací úloha v určování a výběru daní, nově příchozí zástupci stavů, zcela oddaně plnily vůli panovníka. Obnovené zřízení zemské odstranilo dva základní legální nástroje obrany svobod, daňová a svobodná volba krále.¹¹⁴

¹¹¹ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 68, 69, 157.

¹¹² GINDELY, A.: *Vznik obnoveného zřízení zemského*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016, str. 310.

¹¹³ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 157.

¹¹⁴ VÁLKA, J.: *Barokní absolutismus*. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 61–63.

4.6 Zemská správa v OZZ

V roce 1620 po bitvě na Bílé hoře Ferdinand II. začal s reformou správy zemí, využil k tomu příhodné doby porážky stavů a zavedení absolutismu, narušil tak stavovskou dominanci při správě země, která by do budoucna mohla ohrožovat jeho vládu tyto změny byly později zapracovány do Obnoveného zřízení zemského. Jmenováním panovníkovi věrných a poslušných místodržících v Čechách Karel z Lichtenštejna v markrabství Moravském kardinál František z Dietrichsteina, pověření vládou v zemi.¹¹⁵

Oba místodržící byli členy panovníkem jmenované komise připravující Obnovené zřízení zemské, klíčovou roli při tom hrál olomoucký biskup František kardinál z Dietrichsteina ten byl jmenován zemským gubernátorem, a do jeho rukou byla soustředěna veškerá vládní moc na Moravě, částečně i moc zákonodárná a soudní, pravomoci a instituce dříve náležející pouze stavům. Část těchto pravomocí získali jím vytvořené byrokratické orgány.¹¹⁶

Po konsolidaci poměrů v zemi byl vytvořen byrokratický aparát. Prostřednictvím sboru pověřených úředníků panovník vládl. Z nejvyšších zemských a soudních úředníků byl vytvořen sbor místodržících, nejvyšší purkrabí se stal prvním místodržícím současně vykonával úřad předsedy zemského soudu a sněmu, členem sboru místodržících se stal také velkopřevor řádu Maltézských rytířů a nejvyšší zemští úředníci, členy sboru se mohli stát i příslušníci panského stavu. Funkce místodržící byli čestné a výkon těchto funkcí byl bezplatný, ale jako tajní radové císaře za svou práci pobírali plat. Na Moravě byl vytvořen tribunál, soudní a správní úřad řízený moravským zemským hejtmanem, přisedící úředníci pobírali plat. Zemští úředníci byli jmenováni na dobu pěti let, panovník je ve svých funkcích znovu potvrzoval, všichni úředníci skládali panovníkovi přísahu.¹¹⁷

¹¹⁵ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 167.

¹¹⁶ D'ELVERT, Ch.(ed.): *Beiträge*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016, str. 308.

¹¹⁷ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 167.

4.6.1 Bezpečnost země

Stavovské povstání vyvolalo potřebu vytvoření opatření v oblasti bezpečnosti státu, situace po potlačení povstání v na územích Koruny české byla značně nejistá, vojenské operace, rolnické bouře a povstání zasáhlo Rakouské země, následné vypuknutí třicetileté války pak převážnou většinu Čech a Moravy, Slezska. Patenty vydané v Horních o rok později Dolních Rakousích v roce 1627 i Obnovené zřízení zemské měly zajistit striktní opatření v oblasti vojenské. Potrestán měl být ten kdo proti zemi táhl, připravoval povstání tajně či veřejně, stavěl se na odpor, proti zemi smlouval sáhl k odpovědi, kdo o takových činech věděl a nenahlásil příslušným úřadům, bylo zakázáno bez svolení shromažďovat, najímat, vyzbrojovat vojenské oddíly, každý byl povinen branou službou osobně či v zastoupení.¹¹⁸

Na základě zkušeností z třicetileté války se ukázala zemská hotovost jako neefektivní, odčerpávající lidské síly, od práce v zemědělství a na poli. Ferdinand III. v novele z roku 1640 už plně spoléhal na plně profesionální žoldnéřské vojsko, které bylo v boji se Švédskou a Francouzskou armádou daleko efektivnější. Další změny v oblasti zeměbrany, najímání vojska byla vydána až v době Tereziánských a Josefínských reforem. Zajímavostí je i z pozice právní kontinuity, část změn provedených v Obnoveném zřízení zemského v oblasti trestního práva, se udrželo v i trestním zákoníku 1852.

Trestní normou definuje Obnovené zřízení zemské pak v čl. A.a.24 D a N určuje podmínky trestnosti rebelie a vzpoury proti panovníkovi, spojuje delikty vzpoury proti majestátu s urážkou majestátu. Trest v případě spáchání těchto postihuje nejen samotného pachatele, jeho majetek ale i celou jeho rodinu. Konfiskace se týkala statků vlastních, lenních i manských. Polehčující okolností byla nutnost vojenského zásahu, v případě že k vojenskému zásahu nedošlo, byl následný postih daleko mírnější a netýkal se rodinných příslušníků. Konfiskace se týkala jen vlastního majetku a důchodů do konce života, tento majetek propadl ve prospěch panovníka čl. A XVII.¹¹⁹

¹¹⁸ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 85.

¹¹⁹ MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 797.

4.6.2 Teritoriální vymezení

Obnoveného zřízení zemského bylo vydáno roku 1627 primárně pro Čechy na obsahové stránce se podíleli i zástupci českých stavů nejvíce pak Vilém Slavata, o rok poději 1628 na Moravě, mezi Českou a Moravskou verzí najdeme odlišnosti, obsahově se však od sebe neliší, o tom kdo pracoval na Moravské verzi máme jen málo dochovaných informací, kvalita zpracování vede k domněnkám o komisi znalé poměrům v Markrabství Moravském, účast a vynikající informovanost o připravované redakci podle dochovaného dopisu od biskupa Františka z Ditrichsteina měl i Karel starší ze Žerotína. Žerotín svou účast na Moravské verzi svým nikdy nepotvrdil.¹²⁰

Slezsko a Krnovsko patřilo původně k podporující stavovské povstání, rebelii vedl Jan Jiří Krnovský z rodu Hohenzollernů, v roce 1622 své dominium ztratil, panovník daroval Slezsko Karlovi z Lichtenštejna, z počátku také platilo Obnovené zřízení pro Opavsko a Krnovsko později doplněné o zvláštní předpisy, Westfálský mír zajistil Slezsku na rozdíl od Čech a Moravy omezené náboženské svobody.¹²¹

Horní a Dolní Lužici jako zástavu získává Jan Jiří I. Saský za pomoc ve válce od Ferdinanda II. potvrzenou 1635 Pražským mírem. Westfálským mírem si Jan Jiří I. ještě zajistil dědičnou zástavu obou Lužic pro rod Wettinů respektive mužským potomkům, pak vévodům Sachsen-Altenburg, pak potomkům manželských dcer stávajícího kurfiřta, v případě vyčerpání těchto tří variant měly Lužice bezplatně přejít na rod Habsburský. Na základě pražské smlouvy obě Lužice byly předány jako české léno „za stávajících právních zvyklostí“ bez souhlasu českého krále se nesmělo měnit zemské právo, kurfiřtské právo neruší starší ustanovení pouze navazují a doplňují, při zachování statutu quo v oblasti náboženské. Menšinově zastoupení katolíci spadající pod jurisdikci arcibiskupství pražské se těšily mimořádné podpoře ze strany císaře.¹²²

¹²⁰ HRUBÝ, F.(ed.): *Moravské korespondence* 1. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století, Praha: SCRIPTORIUM, 2016, str. 312.

¹²¹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 411-412.

¹²² BOBKOVÁ, L., ZDICHYNEC, J.: Kodifikace zemského práva pro Horní Lužici. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 119-121.

5 PRAMENY V OBNOVENÉM ZŘÍZENÍ ZEMSKÉM

5.1 Práva městská Království Českého, Pavel Kristián z Koldína

Podobu českého absolutistického práva především určuje Obnovené zřízení zemské dotýkající se především práv stavů, v městském právu později i poddanském je to Koldínův městský zákoník. Do Českého i Moravského práva tak proniká právo římsko-kanonické, tím je značně ovlivněn Koldínův zákoník, stává se podpůrným pramenem práva k Obnovenému zřízení zemskému. Zákoník byl poprvé zemským sněmem schválen a vydán v roce 1579 jedná se o první unifikaci a kodifikaci, vyvrcholení recepce římského práva v městském právu. Využití systematiky římského práva tak došlo k výrazné modernizaci práva ve všech českých městech v roce 1610. V zákoníku nalezneme komplexní souhrn práv městského života, zahrnující soudnictví, správy měst, povinnostech a činnosti městských správců, rady, konšelů. Zákoník řeší věcné, obligační, rodinné, manželské, trestní, dědické právo.¹²³

Kvalita zákoníku se projevila jeho postupným zaváděním i mimo regiony Čech a Moravy v roce 1697, ale i Těšínsko Slezsko. Těšil se mezi odborníky především německými velké oblibě z tohoto důvodu byl překládán i do německého jazyka. Pavel Kristián z Koldína patřil svým dílem mezi přední humanity a právníky své doby, zákoník je pak odrazem jeho vysoké odbornosti, vysoké jazykové vyspělosti právní češtinou poslední ustanovení byla zrušena až v roce 1811 zavedením ABGB.¹²⁴

Plošným direktivním zavedením ryze českého městského práva v roce 1627 se vyřešil problém z rozdrobeností v jednotlivých oblastech, nezpochybnitelnou výhodou byl rozsah norem a srozumitelnost, to jistě napomohlo k jeho rychlému zavedení i v německy osídlených částech českého Království prosazení se na úkor německých městských práv. Úspěch Pavla Kristiána z Koldína byl vyvážen i závistí ze strany jeho současníků.

¹²³ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 134,135, 194, 409.

¹²⁴ MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 109, 110.

5.2 Právní ukotvení absolutismu v OZZ

K vypracování nového Obnoveného zřízení sestavil kodifikační komisi složenou z vysoce postavených úředníků a svých věrných a jemu odpovědných šlechticů jmenovaných na pět let. Komise složená dne 12. března 1625 měla 7. členů.¹²⁵

Období absolutismu na území Čech a Moravy má zásadní význam pro vývoj práva mění se charakter, četnost ale i obsahová stránka právních norem. Způsob, systém právní úpravy i třístupňová soudní soustava, nadlouho ovlivnily právo na našem území. Podobnosti lze najít ještě v právu do roku 1950, nejdůležitějším rozdílem mezi stavovským a absolutistickým státem je forma vlády, a s ní spojené metody vládnutí. Panovník jako jediný zákonodárce, zcela vylučuje stavy z podílu na moci čl. A I až A 27 v pozdější právní úpravě z roku 1640 částečně toto stanovisko zmírňuje a čl. A VI a A VII, dovoluje zemskému sněmu v omezené míře zákonodárnou pravomoc, pokud se záležitosti budou týkat „menších věcí“ předem schválenou panovníkem a pod dohledem jeho zástupce na sněmu.¹²⁶

U absolutismu nelze úplně rozlišit kdy panovník vydává své *nařízení*, *novely*, *deklaratoria*, *patenty*, a další, z pozice výkonné moci, kdy z pozice zákonodárné. Z důvodu nedůvěry „panovníka“ k stavům a způsobu zákonodárné činnosti z doby předbělohorské, tak vzniká absolutistické psané právo, zcela vymezující a regulující způsob jednání lidí, ale i úřadů, zcela znemožňující jakoukoli právní iniciativu do té doby hojně praktikovanou. Striktně vyžadovaná forma přinesla na jedné straně sjednocení stavovského práva a vytvoření jednotného právního řádu. Unifikace a modernizace práva je nejviditelnějším znakem absolutistického práva a Obnoveného zřízení.¹²⁷

Základním rysem absolutistického práva je centralizované sjednocení práva a jeho kodifikace.

¹²⁵ KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005, str. 9.

¹²⁶ MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006, str. 795.

¹²⁷ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, str. 409-411.

6 PROCES V OBNOVENÉM ZŘÍZENÍ ZEMSKÉM

6.1 Obecné procesní změny v OZZ

V Obnoveném zřízení zemském je jen panovník, výlučným tvůrcem práva, právních norem. Zákoníkem zaniká tradiční stavovské právo nálezů a sněmovních usnesení. Panovník jako absolutistický vládce vydává *řády, patenty, reskripty, mandáty, artikuly, cynosury, instrukce*.¹²⁸

Ve stavovské monarchii bylo zemské právo bylo daleko formálnější než právo soukromé, před rokem 1627 soudní řízení bylo ústní, zahájení řízení a návrh důkazů na k tíži stran, princip akuzační a projednávací. Změnou po zavedení Obnoveného zřízení zemského se v procesu vycházelo ze zásady oficiality, prosadila se zásada inkviziční, písemný proces, ovlivněn právem římským a kanonickým. Odvolání bylo možné od zemských soudů, nejvyšším soudcem byl panovník, mohl sám rozhodnout ve věci.¹²⁹

Největší svou povahou nejdůležitější změny přineslo Obnovené zřízení zemské v oblasti celého právního řádu, nejpodstatnější změny pak v soudním řízení. Kanonické právo znovu získalo na důležitosti, své místo má především v procesu. Mění se forma práva, platné je pouze právo psané, staré obyčejové právo je zcela upozaděno, soudní nález princip svobodného nalézání práva a soudní spravedlnosti je odstraněn. Soudní řízení je zcela podřízeno kontrole panovníka.¹³⁰

Proces musel být veden písemně, zahájen na základě úředního rozhodnutí, úředníci měli povinnost zahájit trestní řízení i v případě že nebylo soukromého žalobce, městské procesní právo bylo vedeno písemně, městské a zemské právo se vzájemně po roce 1627 přibližovali vycházeli ze vzájemné subsidiarity, Koldínův městský zákoník zde působil jako podpůrný pramen.¹³¹

¹²⁸ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 188.

¹²⁹ ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 161-165.

¹³⁰ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 187, 188.

¹³¹ ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 161-165.

6.1.1 Zemský soud

Nejvyšší soudní instancí byl ve stavovské monarchii Zemský soud, proti rozhodnutí u tohoto nebyla možná odvolání, panovník nemohl měnit jeho rozhodnutí. Panovník měl možnost udělit milost, to neplatilo, pokud v doložce nálezu nebylo vyznačeno „bez milosti“. Zemský soud měl povinnost řídit se nařízeními musel respektovat glejty, ochranné průvodní listy zaručující ochranu držiteli v řízení před soudem, vydávaný panovníkem.¹³²

Obnovené zřízení zemské tento princip změnil, unikátní suverenita vrchnostenské postavení zemského soudu byla zrušena, rozhodnutí potvrzoval pouze panovník čl. A 10. Panovník měl právo kohokoli vyjmout z odpovědnosti a zastavit soudní řízení čl. F 75, F 82. Rozhodnutí zemského soudu už nebylo konečné.¹³³

Proti všem rozsudkům se bylo možno odvolat k panovníkovi prostřednictvím České královské kanceláře, v případě rozhodnutí o ztrátě cti a hrdla rozsudek potvrzoval panovník. Pokud chyběl-li platný právní výklad, musely se zemské soudy řídit Obnoveným zřízením zemským, v případě potřeby nového nálezu se soud obrátil na panovníka ten měl jako jediný zákonodárnou pravomoc, soud tak ztratil možnost nalézat právo.¹³⁴

Soud přestal být nezávislým, panovník soudce jmenoval a jen jemu přísahali věrnost, zemi už nikoli, tím se změnilo postavení soudců vůči panovníkovi. Soudci a soudní úředníci už nebyli ve svých funkcích doživotně panovník je mohl odvolat. Zavedeno pětileté funkční období, to mohl prodloužit pouze panovník. Význam zemského soudu výrazně opadl, rozhodnutí byla činěna prostřednictvím státních institucí, české dvorské kanceláře a místodržitelství.¹³⁵

¹³² JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 83.

¹³³ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 158.

¹³⁴ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 83.

¹³⁵ ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny země koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 192-193.

6.1.2 Apelační soud

Apelační soud, patřil k nejdůležitějším institutů absolutismu, radu nad apelacemi zavedl už Ferdinand I. po prvním stavovském povstání v roce 1547. Zástupci městských stavů byli aktivní účastníci stavovské vzpoury. Panovník, nedůvěřoval převážně protestantskému městskému stavu a zavedl soud, který měl kontrolovat městské soudnictví v zemích Koruny české. Odvolací soud pro všechny soudy v zemi se panovníkovi přes odpor stavů nepodařilo do roku 1628 prosadit, byl upraven na druhou instanci pro městské soudy, posuzující spory na apelačním principu. Rozhodnutí učiněné v první instanci mohl apelační soud potvrdit, zrušit a vrátit, mohl sám meritorně rozhodnout. Apelační soud projednával kauzy podle římsko-kanonického procesu čl. D 49, působnost tohoto soudu byla vymezena na měšťany, obyvatele měst a vyšší stavy, pokud jejich majetek ve městě poléhal zdanění „šosovní dávce“ rozhodoval i ve věcech selského a *neosedlého* lidu. Jednání probíhalo písemně, jednacím řečí byla čeština a němčina, soud nesměl přijmout odvolání podepsané advokátem, rozhodnutí bylo možno podrobit revizi. Soud rozhodoval nejen o odvolání, ale poskytoval naučení nižším soudům a rozhodoval o rozkladu, ve kterém musel vysvětlit nejasnosti rozsudku.¹³⁶

Na základě provedených změn v Obnoveném zřízení zemském byl soud od roku 1628 profesionálním v Čechách prvním byrokratickým soudem, později se stal základem *trojinstančního* systému, soudci byli zcela závislým na panovníkovi, všichni úředníci a radové museli skládat písemné a ústní zkoušky z trestního i civilního práva. Apelační soud zasedal nepřetržitě v čele s prezidentem a radové jmenování panovníkem, soud se skládal z čtyř pánů, dvou rytířů, čtyř měšťanů, čtyř doktorů práv. Apelační soud se ukázal jako velmi potřebný pro unifikaci městského práva a rozšířil původní záměr soudu zabývat se pouze trestním právem, tomu napomohlo k sjednocení městského práva prosazování kodifikace Koldínova zákoníku.¹³⁷

¹³⁶ ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny země koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 203-208.

¹³⁷ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 64.

6.1.3 Advokacie

Důležitou změnu přineslo Obnovené zřízení zemské v oblasti advokacie, už na začátku 17. století existovali dva typy advokátů, profesionální řečníci a poručníci pře. Zastupování před soudem nebylo povinné, rozdíl byl i před zastupování před městským kde byla činnost řečníka podrobně popsána při řízení před zemským soudem nebyla přítomnost řečníka povinná. Pavel Kristián Koldín upravil v právech městských z roku 1579 podmínky pro výkon řečníků. Základy systematického organizace advokacie bylo učiněno generálním sněmem v roce 1615, vymezil způsobilost řečníka, měl být poctivý, čestný muž znalý českého v rámci možnosti latinského jazyka, přinesl princip přesně vymezený počet řečníků a evidovaný u zemského soudu. Vývoj do bitvy na Bílé hoře byl velice pozvolný což bylo dáno ústním vedením procesu. Po roce 1627 zavedením písemného procesu, výkon advokacie přešel na prokurátory a advokáty, řečníci ztratili na významu. Obnovené zřízení zemské v pozdějších novelách čl. B XLVIII – B LX se stalo skutečným právním základem advokacie, Po roce 1652 mohl vykonávat pouze vysokoškolsky vzdělaní advokáti.¹³⁸

Notáři, byli na rozdíl od advokátů úzce spjati s církevním soudnictvím, úpadek veřejného notářství byl poznamenán husitskou revolucí, politický vývoj státu, organizace a právní řád vedli ke snížení významu veřejného notářství a do roku 1627 se notářství příliš nerozvíjelo. Vzdělání v 16. století u notářů nebylo valné, to vedlo k velké nespokojenosti veřejnosti a k celkovému úpadku. Po roce 1627 se situace přece jen změnila, zvýšení významu katolické církve ve státě a rozšíření agendy, napomohlo veřejnému notářství, úkolem notářů bylo sepisovat veřejné listiny, smlouvy, listiny o právním jednání, poslední vůle, i tato agenda byla postupně stále více přebírána úřady a advokáty, stále více ustanovení o notářích se vztahovalo i na advokáty, snahou bylo začlenit notáře do advokacie a notariát zrušit, k tomu nakonec nedošlo spolu s úpadkem absolutismu byl v roce 1850 jako důležitá součást soudnictví činnost notářů oživena.¹³⁹

¹³⁸ ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017, str. 184-190.

¹³⁹ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004, str. 270.

6.1.4 Trestní právo

V trestním právu dochází ke změnám především v oblasti právního řádu a procesu, v trestním právu hmotném k příliš radikálním změnám nedochází, původní stavovské právo je i nadále aplikováno, pouze se přizpůsobuje absolutistickým podmínkám. Základním pramenem trestního práva je používán Koldínův městský zákoník z roku 1579. Jak bylo již popsáno tento zákoník už obsahuje některé moderní zásady trestního práva, jako jsou individuální odpovědnost čl. M. XIV., zásada přiměřenosti trestů čl. M. XVII., zásada humanismu čl. M. XVIII., presumpce neviny čl. M. XX. Trestným činem se stává i úmysl čl. M. VI., stejně jako dokonáný trestní čin, trestní čin dělí na úmyslné a „nedbalostní“ kvapnosti nebo prchlivosti. Tresty jsou definovány v čl. M. IV. jako trest smrti s konfiskací majetku, nucené práce, vyhnání z obce, města, země, ztráta cti k trest odnětí svobody po dobu omezenou i neomezenou. V případě činu spáchaném v nutné obraně čl. N. XLIV., nebyl čin postihován trestem. Na výši trestu má vliv místo, na jakém byl čin spáchán, zda na veřejném, soukromém, výsadním. Vliv na určení trestu měl čas, v jakou dobu byl čin spáchán, zda za dne nebo v noci, tam je zákon přísnější. Rozlišuje i osoby postižené trestním činem, na osoby blízké, na svém pánovi, osobám cizím, úřední osobě, osobám stejného společenského postavení. Posuzovala se věková i rozumová způsobilost. Projevuje se zde vysoká znalost římského práva a humanismus to jen potvrzuje kvalitu i vyspělost Práv městských Království Českého.¹⁴⁰

V Obnoveném zřízení zemském pak najdeme ukotvení Koldínova zákoníku v článku R.XXXI. Mezi tresty obsažené v Obnoveném zřízení lze nalézt, trest smrti, konfiskace, ztráta cti, dále zde najdeme především ustanovení podryvající autoritu a moc panovníka, například urážka majestátu, zákonodárná iniciativa, svolávání sněmů bez souhlasu panovníka, přisvojování si práv panovníka, vzpoura, příprava povstání, neposkytnutí ochrany a pomoci panovníkovi, neohlášení přípravy vzpoury za tato provinění mohl být uložen i trest nejvyšší.¹⁴¹

¹⁴⁰ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 97-100.

¹⁴¹ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, str. 124-128.

ZÁVĚR

Z pohledu vývoje práva hmotného i procesního patří přelom 16. a 17. století mezi zlomové historické období. Přejít z tradičního obyčejového středověkého feudálního práva, se silnou vazbou na rozlišení stavovské příslušnosti, kde právo vznikalo přirozenou cestou na Zemských sněmech a pod kontrolou stavů, na právo absolutistické zde panovník spojoval moci výkonné a zákonodárné i soudní, propojil moci finanční s územní, kontrolní. Tento soubor mocí sjednotil a vytvořil právní systém tak, aby především zamezil možnost omezení panovnické moci své i svým následovníků svému rodu. Obnovené zřízení zemské by bez konzultací a porad se znalci českého práva a s předními představiteli českých stavů nikdy nevzniklo v podobě tak jak ho známe.

Vzniká zde nové zákonodárství přinášející recepci římsko-kanonického práva, kodifikace městského práva, zemský sněm přišel o zásadní postavení zemského zákonodárce, panovník právní normy nejen navrhuje, sám je také schvaluje, z moci výkonné nechá vyhlásit a Zemský sněm normy potvrdí. Sledujeme vývoj unifikace systematizace v zemském právu, a to i v trestním v jeho postupné humanizaci.

I změny mají svou kontinuitu. Část z Obnoveného zřízení zemského vychází ze starších zemských práv. V zemském právu to není převrat, ale do jisté míry především modernizace práva. Od Vladislavského zřízení zemského z roku 1500 je to nepřetržitý vývoj. Na konci 16. století při zasedání Zemského sněmu jsou stavy podporovány při sjednocování práv šlechtického s městským. Rozdíl mezi Zemským zřízením po roce 1549 a Obnoveným zřízením zemským z roku 1627 najdeme především v úvodních stránkách tam je rozdíl nejpodstatnější. Ostatní články navazují na předešlý vývoj zemského práva, především procesního, rozdíly také najdeme v základních deklaracích zákoníku. Obnovené zřízení zemské neruší základní instituce jako je Zemský sněm, Zemský soud, Dvorský soud, Česká dvorská kancelář, ponechává si je, pouze omezuje jejich samostatnou moc. Změnou procesních pravidel, přechodem od ústního podání k písemnému se posiluje role advokacie jako profese. Český stát nezankl po bitvě na Bílé Hoře v roce 1620 ani v roce 1627 vydáním Obnoveného zřízení zemského. Z pozice nepřerušovaného historického státního práva lze chápat toto právo jako pozitivní.

Obrázek 1: Úvodní list – Obnovené zřízení zemské 1627

Zdroj: Wikipedia.org. *Verneuerte Landesordnung des Erbkönigreichs Böhaimb*.
Knihopis K02447.¹⁴²

¹⁴² [WIKIPEDIA.ORG.: Obnovené zřízení zemské \[online\]. 12.2.2009 \[cit. 2019-02-8\]. Dostupné z: \[https://cs.wikipedia.org/wiki/Obnovené_zřízení_zemské#/media/File:Obnoven%C3%A9_z%C5%99%C3%ADzen%C3%AD_zemsk%C3%A9.gif\]\(https://cs.wikipedia.org/wiki/Obnovené_zřízení_zemské#/media/File:Obnoven%C3%A9_z%C5%99%C3%ADzen%C3%AD_zemsk%C3%A9.gif\).](https://cs.wikipedia.org/wiki/Obnovené_zřízení_zemské#/media/File:Obnoven%C3%A9_z%C5%99%C3%ADzen%C3%AD_zemsk%C3%A9.gif)

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

1. ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K, TAUCHEN, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Tematická řada IV. Právo. vyd. Praha: Paseka, s.r.o., 2017.
2. ADAMOVÁ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010.
3. BOBKOVÁ, L., ZDICHYNEC, J.: Kodifikace zemského práva pro Horní Lužici. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006.
4. BRANDL, V.: *Kniha Tovačovská, aneb, Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství Moravském*. vyd. V Brně: Tiskem Josefa Šnaidra.1868.
5. BURDOVÁ, P.: *Úřad zemských desek*. In: KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005.
6. ČÁDA, F.(ed.): *Nejvyššího sudího království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. Praha: 1930.
7. D'ELVERT, Ch.(ed.): *Beiträge*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016.
8. EBERHAR, W.: *Bonum commune*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016.
9. GINDELY, A.: *Vznik obnoveného zřízení zemského*, Právník roč. XXXIII., r. 1894.
10. HRUBÝ, F.(ed.): *Moravské korespondence I*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016.
11. JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A.: *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010.
12. JIREČEK, H.: *Codex juris bohemicus*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016.
13. JIREČEK, H.: *České státní právo*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016.
14. JIREČEK, H.: *Obnovené zřízení*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016.

15. KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005.
16. KALOUSEK, J.: *České státní právo*. Praha 1892.
17. KREUZ, P., MARTINOVSKÝ, I., V.: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, Praha: SCRIPTORIUM, 2007.
18. MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2004.
19. MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006.
20. MAUROIS, A.: *Dějiny Anglie*, Praha: NLN, s.r.o. 1995.
21. MEZNÍK, J.: *Odvolání Majestas Carolina*, In: Polívka, M., Šmahel, F., In memoriam Josefa Macka, Praha: 1996.
22. MIKULEC, J.: *Tradice a symbolika české státnosti u barokních vlastenců*. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006.
23. *Moravský zemský archiv, fond A 4 Sněmovní akta, kart. 1, 2*. In: JANIŠOVÁ, J., JANIŠ, D.: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha: SCRIPTORIUM, 2016.
24. MÜLLER, H., KRIEGER, K.F., VOLLRATH, H.: *Dějiny Německa*. Praha 2: NLN, s.r.o., 1995.
25. URFUS, V.: 19. 4. 1713. *Pragmatická sankce rodný list podunajské monarchie*. In: KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*, 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2005.
26. VÁLKA, J.: *Barokní absolutismus*. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. a kol.: *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Nakladatelství Karolinum, 2006.
27. VEBER, V., HLAVAČKA, M., VOREL, P., POLÍVKA, M., WIHODA, M., MĚŘÍNSKÝ, Z.: *Dějiny Rakouska*, NLN, s.r.o. 2002.
28. VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., P., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016.
29. WEBER, M. In: GERLOCH, A.: *Teorie práva*. 6., vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

Seznam použitých internetových zdrojů

1. WIKIPEDIA.ORG.: *Obnovené zřízení zemské* [online]. 12.2.2009 [cit. 2019-02-8]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Obnovené_zřízení_zemské#/media/File:Obnoven%C3%A9_z%C5%99%C3%ADzen%C3%AD_zemsk%C3%A9.gif.

SEZNAM ZKRATEK

MZA - Moravský zemský archiv v Brně.

OZZ - Obnovené zřízení zemské.

ABGB - Všeobecný občanský zákoník.

čl. - Článek

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Úvodní list – Obnovené zřízení zemské.....	54
---	----

Seznam tabulek

Tabulka 1:	0
Tabulka 2:	0
Tabulka 3:	0
Tabulka 4:	0

Seznam grafů

Graf 1:	0
Graf 2:	0

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník	I
-----------------------------------	----------

Příloha A - Dotazník

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: František Martínek

Obor: Právo v podnikání

Forma studia: Kombinované

Název práce: Obnovené zřízení zemské a vývoj pramenů práva v českých zemích

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh:² 44

Celkový počet stran příloh:³ 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 29

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 1

Vedoucí práce: JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.
